

CAMPINIA

driemaandelijke uitgave van het
Streekarchief
Regio Eindhoven Kempenland

23e jaargang, nr. 90

juli 1993

Redactie-adres: Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland
Rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot

INHOUD

Redactie en informatie: H. Mijland en J. Suijkerbuijk
telefoon 04997 - 75245

blz.

Abonnementen, losse nummers:

In 1993 bedraagt de abonnementsprijs f 22, — per jaar, inclusief verzendkosten en administratie.

Deze kosten zijn te voldoen, ná ontvangst van de acceptgiro, op postbanknummer 47.16.46 ten name van Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers van de lopende jaargang bedraagt f 5,50.

Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn bij de redactie te bestellen tegen een daarvoor geldende vergoeding.

Indien opzegging van het abonnement niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van de lopende jaargang, wordt het abonnement automatisch verlengd.

Copyright: Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland
Overname van artikelen of gedeelten daaruit dient U schriftelijk aan te vragen bij de redactie.

Lay-out en drukwerk:
Maras Drukkerij, Oostelbeers.

ISSN 0166-6959

Omslag: gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae
van Jacob van Deventer, uit 1558.

I.	De Hervormde Gemeente Oirschot ten tijde van predikant J.D. Bloemen (1834-1844) door Jacq. Mijland	108
II.	Het ontstaan der schuttersgilden op het platteland van Noord-Brabant IV door J. Lijten	116
III.	Kwartierstaat van Gerardus Henricus van de Sande door G.H. van de Sande	129
	Boekaankondiging	136
	Rectificatie door H. Teurlinckx	136
IV.	Kempische curiosa 24 Een Oirschotse kanunnik vermoord in 1415 door J. Lijten	137
V.	Huizen en hun bewoners te Oirschot van de zeventiende tot de twintigste eeuw door C. Scholten	139
VI.	Het dorp Tongelre in de zomer van 1702 door A.C.M. Neggers	143

I. DE HERVORMDE GEMEENTE OIRSCHOT TEN TIJDE VAN PREDIKANT J.D. BLOEMEN (1834-1844)

door Jacq. Mijland

Hervormden in de Meierij

In de zeventiende en achttiende eeuw krijgt de Hervormde Kerk een plaats in de Zuidelijke Nederlanden met de hulp en de bescherming van de Staten Generaal. Met de verovering van 's-Hertogenbosch door Frederik Hendrik in 1629 worden de goederen van Rooms Katholieke kerken en kloosters in beslag genomen. De katholieke eredienst is niet langer toegestaan. Predikanten worden vervolgens in verschillende steden en dorpen beroepen met als taak "eene gereformeerde gemeijnte te fundeeren".¹⁾

In de begintijd (1633) toen de gemeenten nog geen eigen kerkeraden hadden, gebeurde de beroeping door de kerkeraad van 's-Hertogenbosch op last van de Staten Generaal. Op 6 augustus 1633 brengen ongeveer vijftig ruiters dominee Schapenberg naar Oirschot alwaar hij als predikant wordt geïnstalleerd. Tussen 1633 en 1636 is hij weinig in het dorp aanwezig. Hij vertrekt voor goed in 1636. In 1639 wordt hij beroepen in Nieuwehoorn. Met het vertrek van deze eerste Oirschotse predikant blijft de leraarsplaats vacant tot 1648.²⁾

Na de Vrede van Munster wordt de reformatie in Brabant opnieuw aangepakt. Van 23 juli 1648 tot 15 december van dat jaar is in 's-Hertogenbosch een Grote Kerkelijke Vergadering bijeen op initiatief van de Staten Generaal. Het doel van deze bijeenkomst is: het ontwikkelen van een strategie om meer predikanten en schoolmeesters in de Meierij te krijgen en de Meierij Hervormd te maken.³⁾

Het installeren van predikanten in 1648 en 1649 loopt niet altijd op rolletjes. De Rooms-Katholieke bevolking blijft zich verzetten tegen het verlies van kerken. Met plagerijen en ook wel met geweld tegen predikanten proberen de katholieken hun eigen belangen te beschermen. De Staten-Generaal trachten met troepen de veiligheid van de predikanten te waarborgen. Voor de predikant wordt het beroep aantrekkelijk gemaakt door een bezoldiging van f 750, — per jaar en een vrije woning; off 800, — per jaar als de predikant huur gaat betalen. Desondanks blijft het aantal hervormden in de zuidelijke gewesten gering. Slechts enkele gemeenten hebben voldoende aanhang om een eigen kerkeraad te vormen.

Maar toch: tot aan het begin van de Franse tijd in 1795 kan de Hervormde kerk zich, dankzij de staatshulp, als kerk handhaven. Tot bloei komt de gereformeerde religie echter niet. In de Meierij zijn er kleine geloofsgemeenschappen die meestal bestaan uit overheidsdienaren.

In Oirschot dient de grote Sint Petruskerk vanaf 1648 als bedehuis voor de gereformeerden. Met de komst van de Fransen gaat deze kerk over in rooms-katholieke handen. Het kleine Mariakerkje (Boterkerkje dat van 1659-1800 markt-hal en boterwaag was) wordt het bedehuis voor de protestanten. Na 1677 hebben de Rooms Katholieken een schuurkerk gebruikt voor de erediensten, die gevestigd was op de hoek van de Nieuwstraat en Gasthuisstraat.

Nieuwe predikant

Op 10 maart 1833 krijgt de kerkeraad van Oirschot het bericht van het "plotse-linge overlijden van Ds. Van den Zandt, nalatende een bedroefde Weduwe en vier kinderen."⁴⁾ Enkele maanden later, op 26 december, komt de kerkeraad bijeen "tot het doen eener nieuwe beroeping van eenen Herder en Leeraar." Er zijn twaalf kandidaten, waarvan na elke stemronde de helft afvalt. Na de tweede stemronde blijven over: Van Andel Weijers, Bloemen en Wolters. Vervolgens wordt Johannes Dirk Bloemen, kandidaat bij het Provinciale Kerkbestuur van Zeeland, met eenparigheid van stemmen beroepen. In de handelingen van 28 april 1834 lees ik: "Onze beroepen leeraar Ds. J.D. Bloemen kand. bij het prov. Kerkbestuur van Zeeland de beroeping herwaards op den ... aangenomen hebbende, is daarop van den Predikstoel drie herhaalde reizen geproclameerd."⁵⁾ De bevestigde predikant preekt de dag daarvoor 's morgens over 2 Korinthiers vers 5 tot 14. 's Middags houdt hij een leerrede over Psalm 86, vers 16. De kerk is vol gelovigen en genodigden; organist IJzendijke bespeelt het orgel allerfraaist.

De collecte van die middag is goed. Opgetogen schrijft de notulist in de Handelingen: "Eervolle aantekening wordt hierbij ook gedaan van de belangrijke tegemoetkoming in het herstellen en verbeteren van de Pastorij, aan welke de som van / 1057,50⁵⁾ beliep en waarvan De Heeren Bloemen en Voorthuysen vaders van Onzen Leeraar en zijne Echtgenoot de som van f 810,38 bijgedragen hebben."

De collecte

In de rekening en verantwoording van de Kerkvoogdij over 1834 kom ik het bedrag van f 810,38 tegen bij de ontvangsten onder vermelding van: vrijwillige giften. Andere ontvangsten in dat jaar komen uit onder andere pacht van zitplaatsen, begrafenissen, collecten en f 200,- uit de diaconiekas. (Over dief 200,- later meer). Het lijkt me interessant na te gaan waaraan de gulle giften besteed werden. Aan de uitgaven kant van de rekening vind ik onder meer het kopje 'Pastoriereparaties' een totaal van f 1057,50.⁵⁾ Een gedeelte van de specificatie die volgt neem ik hieronder over. Ik heb daarbij ook gebruik gemaakt van de bijlagen bij de rekening.⁶⁾

Voor C. Verspeek, de glazenmaker, 68 dagen á 80 cent per dag;	
en voor materialen, voornamelijk glas	f 253,80
Voor meestersmid H. de Roy voor geleverde materialen	f 103,95
Voor het behangen van zes kamers door F. Hosang	f 149,17
Voor geleverde pannen, latten en planken door P. Lemmens	f 39,77
Voor pompenmaker De Vries	J 54,25
Voor vier kippen á 10 stuiver	f 2,00

Diaconiekas 1834

De rekening van "ontvang en uitgaaf" van de Diaconie Armenfonds over 1834 laat onder de post buitengewone uitgaven een bedrag zien van f 200,- dat door de kerkvoogd Söhnngen op 14 november van dat jaar is voorgesloten aan de kerk. Aan de inkomstenkant schrijft de administrerende ouderling H. van Voorst: "(...) van de Heer Kerkvoogd J. Söhnngen de interest van een kapitaal, groot J 200,- uit het diaconiefonds aan de kerk voorgesloten tegen 2 1/2 percent; J 5,00.⁷⁾ Andere uitgaven over 1834 zijn globaal gezien de volgende:

- Een wekelijkse toelage ad f 0,50 aan het huishouden van weduwe P. Reedert; dit huishouden bestaat uit twee zinnelozen mannen en hun zuster. Behalve de tien stuivers per week uit het diaconiefonds ontvingen zij nog tien stuivers uit het gemeentelijk armenfonds. Daarnaast kregen zij brood, boter en kleding. In de winter was er turf. f 26,00
 - Bakker C. van den Oever ontvangt voor leveringen aan P. Reedert J 36,73
 - A. v.d. Wal krijgt voor kostgeld en inwoning voor Barbara Smits f 55,00
- Dit zinneloze meisje kwam voor de helft ten laste van het diaconiefonds en voor de andere helft van het gemeentelijk armenfonds. De notariële akte die dit regelde is in het gemeentearchief aanwezig en is gedateerd 15 mei 1816.
- Aan grondlasten van de Boussem, een boerderij van de diaconie, wordt betaald f 11,03
 - Door de weduwe van Jasper Neggers, door J. van Haren en door G. Timmermans wordt stro geleverd voor de Boussem f 41,00
 - Strodekker A. Vervoort vraagt arbeidsloon f 2,80

De totale uitgavenlast van de diaconie bedraagt f 196,08⁵; daarbovenop komt het al eerder genoemde bedrag van f 200,-.

Ik wil ook de inkomsten van dat jaar bekijken.

- Er komt (jaarlijks) geld binnen uit intresten van de Grootboek Kapitalen van Oirschot en de Beerzen via de heer W. van Oosterzee in Amsterdam. Deze procuratiehouder was door de Hervormde Gemeente van Oirschot gemachtigd de rente van het belegde kapitaal te innen. f 75,00
- Evert van Dijk betaalt de huur van de 'Steede de Boussem' f 60,00
- Collectes brengen op f 223,52
- De gemeente betaalt de helft van het kostgeld voor Barbara Smits f 35,00

De rekening van de diaconiekas over 1834 wordt ondertekend door Van Nahuijs (diaken), Bloemen (predikant), Söhnngen (ouderling) en Loman (diaken).

Leningen

Bij het bekijken van de rekeningen van het diaconiefonds en het kerkfonds is me duidelijk geworden dat het diaconiefonds er aanmerkelijk beter voorstaat. Regelmatig komt het me voor dat er geld uit de diaconiekas wordt uitgeleend aan de kerk. Dat was onder andere het geval met de f 200,- die ik al noemde. Ik wil nu in het kort nagaan wat er met het geld gebeurt na 1834.

De rente van J 5,00 (2 1/2 percent van f 200,-) zie ik terug in de rekening van 1835 en 1836. In de jaarrekeningen van 1837, 1838, 1839 en 1840 kom ik geen inkomsten uit rente tegen. Ook zie ik geen terugboeking van het bedrag van f 200,- dat J. Söhnngen op 14 november 1834 had voorgesloten.

In de rekening van 1835 zie ik aan de uitgavenkant een bedrag van f 60,00 dat aan J. Söhnngen is gerestitueerd uit het kerkfonds. Hij had dit bedrag op 7 november 1830 uit de diaconiekas aan het kerkfonds voorgesloten.

In 1836 staat in de diaconierekening een buitengewone betaling van f 150,00 aan J. Söhnngen geboekt. De diaconierekening van 1841 vermeldt aan de inkomenskant een bedrag van J 12,00 rente voor het gebruik van f 300,00 kasgeld. De gebruiker is opnieuw J. Söhnngen. Na 1841 kom ik de naam J. Söhnngen in de boeken niet meer tegen⁸⁾; hij is overigens administrerend diaken tot 1848. Als Wuyster in 1848 administrerend diaken wordt zien we de naam J. Söhnngen weer opduiken in de boeken. Hij leent f 300,00 van het diaconiefonds; en betaalt tot en met 1854 jaarlijks een rente van f 12,00.

Ook A.P. van Nahuijs is actief. In het jaar 1843 wordt aan de uitgavenkant f 400,00 geboekt. Dit bedrag ontvangt Van Nahuijs middels onderhandse schuldbekentenis, die gedateerd is op 1 mei 1843. Tot en met 1853 betaalt hij jaarlijks de rente; en in 1854 betaalt hij f 400,00 terug.⁹⁾

In de ambtsperiode van Bloemen zijn er verder weinig opvallende gebeurtenissen op financieel terrein te melden wat betreft het diaconiefonds. Uit de Handelingen¹⁰⁾ wordt in ieder geval duidelijk dat het Provinciaal College van Toezicht en de kerkvisitatoren regelmatig controleren of het doorschuiven van gelden gebeurde in de vorm van rentegevende leningen.

Schulden

Op 2 november 1834 bespreken Bloemen, Van Voorst en Söhnngen een dwangbevel van de Ontvanger der Registratie. Er moeten vijf termijnen van f 65,00 betaald worden in verband met een renteloos voorschot van f 1300,00. (Dit voorschot was door het Gouvernement uitgereikt ingevolge Koninklijk Besluit van 12 maart 1825 nummer 138). Wegens onvermogen van het kerkfonds valt het besluit f 200,00 uit de diaconiekas te nemen en de schuld te betalen. Enkele dagen later betaalt Söhnngen op het Kantoor der Registratie een bedrag van f 329,16⁵; dat zijn vijf termijnen plus zegelkosten en kosten van het dwangschrift. Daarmee zijn de termijnen 4 tot en met 8 afbetaald.

Bij de begrotingsbesprekingen over 1838 wordt een brief geformuleerd aan het Provinciaal College van Toezicht. Ik citeer een stuk daaruit: (...) het dak ende zolder van de keuken en die der woning der Predikant zullen gedeeltelijk moeten vernieuwd worden, welke achterwege heeft moeten blijven door het wederopbouwen van den tuinmuur en anderen door den storm gemaakte onkosten. Wanneer de te doene verbeteringen of veranderingen mede vallen, zouden wij gaarne in plaats van een termijn, twee of drie in den loop van dit jaar aflossen,

en hebben in die hoop voor twee termijnen uitgetrokken ad *f* 130,00¹¹⁾

De financiële transacties van de Kerkvoogdij zijn vanaf deze tijd (1839) moeilijk te reconstrueren, omdat alle gegevens vanaf 1840 tot 1870 in het archief ontbreken. Waar dat archiefgedeelte gebleven is kan ik na een speurtocht in de Handelingen tot heden niet achterhalen.

Een fragment uit de Handelingen wil ik nog vermelden. Op 30 oktober 1843 klaagt de kerkeraad haar financiële nood: "Sedert jaren reeds hebben wij onze kas moeten uitputten om onze schulden af te lossen die er reeds bestonden voor de komst van den tegenwoordige Predikant." Na een opsomming van de schulden volgt er een verzoek tot uitstel van betaling van de zeventiende termijn van 65,00. "Gebukt onder dien last hebben wij ons eerbiedig gewend tot Z.M. Willem Frederik Graaf van Nassau om kwijtschelding van het nog aan Z.M. verschuldigde. Aan dit verzoek zoude ongetwijfeld voldaan zijn, maar het zelve werd ter fine van berigt in handen gesteld van het gemeente Bestuur van Oirschot, het welk naar 't ons toeschijnt op het zelve niet zo gunstig berigt heeft, als hetzelfde had *kunnen* en *moeten* doen, waarvan dan ook het gevolg was dat ons verzoek werd van de hand gewezen." En dan volgt, ondertekend door Bloemen, Van Voorst, Van Nahuijs en Stihngen, een verzoek tot uitstel van betaling.

De kwestie Waterbeek

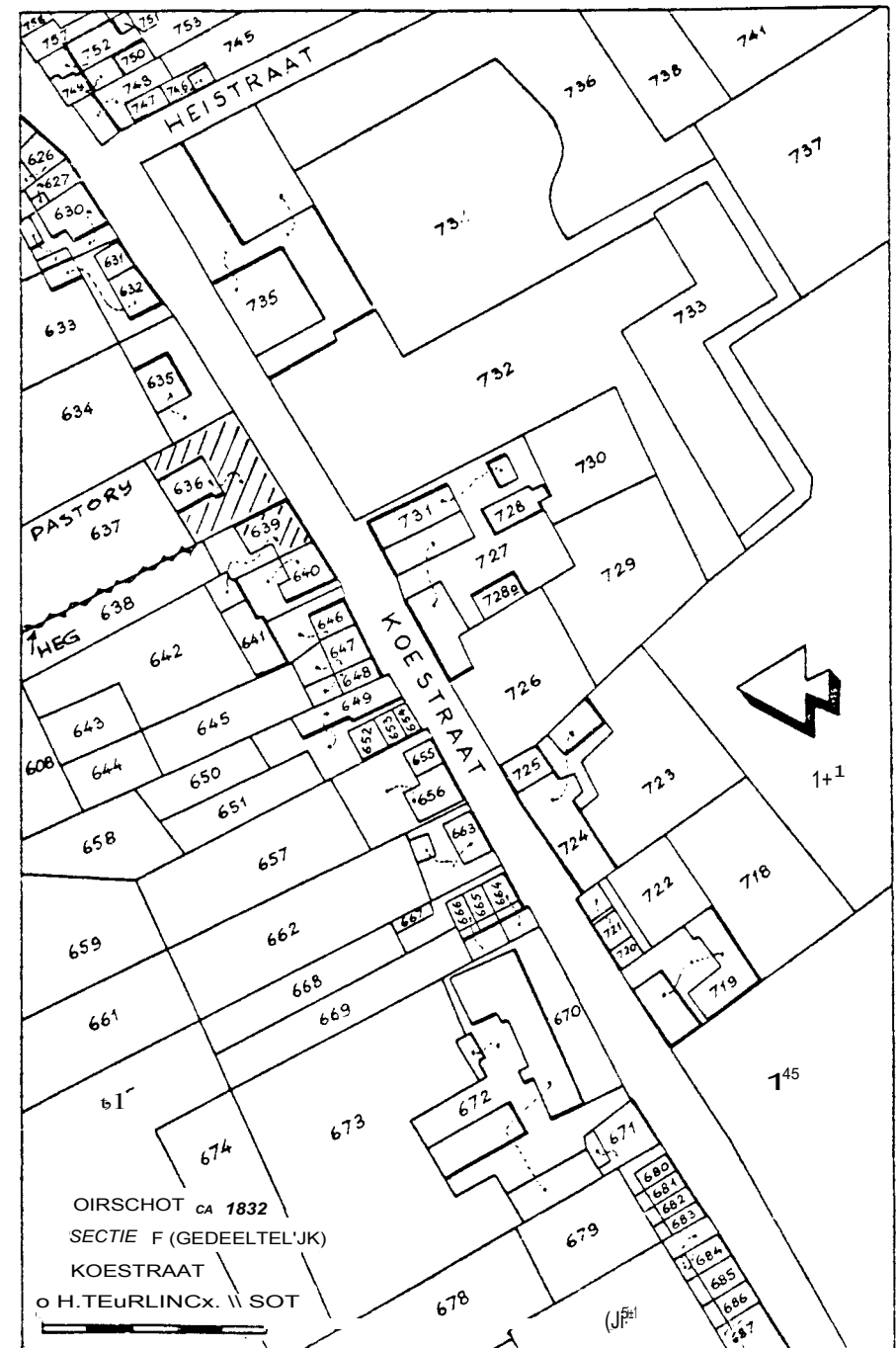
Op 1 augustus 1840 komt de kerkeraad in bijzondere vergadering bijeen om de handelingen van de heer Waterbeek te bespreken. Deze Waterbeek, secretaris van de gemeente Oirschot, is bezig met het zetten van een stal of schuur op de grond die hoort bij de pastorie. Om ruimte te maken heeft hij de heg verwijderd. Afgesproken wordt dat de koster P.E. van Nahuijs Waterbeek zal manen zijn werk te staken, en hem zal vragen alles in de oorspronkelijke staat terug te brengen.

Op 6 augustus 1840 schrijft J. Sffingen een brief aan Mr. Deteker met de constatering dat Waterbeek ondanks verzoek van Nahuijs gewoon is doorgestaan met bouwactiviteiten. Hij verzoekt Deteker te ageren tegen Waterbeek.

Het heeft geen resultaat en daarom overweegt de kerkeraad andere acties. Men denkt aan een verzoek aan Gedeputeerde Staten, maar dan zal eerst het eigendom van de heg bewezen moeten worden.

Op 11 februari 1841 gaat er alsnog een rekest naar de Heren Gedeputeerde Staten. Ik citeer een fragment: "(...) Dat de genoemde Hervormde Gemeente in eigendom bezit een huis de Pastorie, stalling en tuin welke omgeven is met een heg aan de westzijde een steenen muur aan den Noord en Oostzijde - Muur en heg het wettig eigendom der pastorijswoning en staan anderhalven voet van den Grond der Buren op dien van de Pastorie - alles staande en gelegen te Oirschot in de Koestraat."

"(...) Redenen waarom de Supplianten eerbiedig verzoeken dat 't Edelachtbare Heeren mogen behagen hem in hunnen gezegde kwaliteit te autoriseren om tegen genoemden Waterbeek in regten te ageren."

Gedeelte uit het kadastraal minuutplan van 1832. De Hervormde Pastorie is duidelijk herkenbaar tegenover het Hof van Solms. Gemeentesecretaris Waterbeek woont in het pand westelijk van de pastorie, volgens het bevolkingsregister Kerkhof 285.

Het antwoord van Gedeputeerde Staten wordt bezorgd op 14 december 1841: voor dit soort zaken moet u zijn bij het Kollege van Toezicht op de kerkelijke Administratie der Hervormden in Noord Brabant.

Tien dagen later gaat een nieuwe brief de deur uit. In deze brief is sprake van "(...) eene zaak waarvan de schandelijkerheid een ieder in het oog straalt en eene zaak waar ieder den mond vol van heeft."

Op 1 juni 1842 komt de heer Wesselman een kijkje nemen. In zijn verslag staat onder andere: "(...) dat het niet zeker was dat bedoelde heg of den grond aan de pastorij behoorden, dat wanneer de Hr. Waterbeek eene goot lag en het water afleide zoo dat het niet op den grond der Pastorij liep."

Op 13 juli 1842 komt er in Oirschot een brief van het Provinciaal kerkbestuur. De Nederlands hervormde Gemeente krijgt toestemming om gratis te procederen tegen Waterbeek; maar is er ook een verzoek Waterbeek enige tijd te geven voor een minnelijke schikking.

Een reactie volgt op 8 augustus 1842 door middel van een brief aan het Provinciaal bestuur. Alles is gedaan om minnelijk te schikken, maar "(...) voor alle vruchteloze pogingen door ons niets als spot en hoon te wachten is de zaak te handhaven en Hr. Waterbeek desnoods door alle regtsmiddelen te noodzaken onzen grond te verlaten."

In de handelingen van 27 november 1842 lees ik de ontknoping. Op die vergadering leest predikant Bloemen een relaas over de kwestie Waterbeek. Ik neem de draad in dit relaas op bij het bezoek van Wesselman.

De kerk was bereid de zaak in der minne te schikken als secretaris Waterbeek de schuur zo wilde verzetten dat die op zijn grond stond. Waterbeek is het met deze schikking niet eens, maar als hij hoort dat tegen hem geprocedeert gaat worden, is hij toch accoord. Hij belooft de schuur in de loop van de maand oktober te verzetten, maar pas op 29 november 1842 is hij klaar met de uitvoering van zijn belofte. De Kerkeraad heeft intussen niet stilgezeten en om verder onaangenaamheden te voorkomen valt het besluit een 'beukenplantsoen' aan te kopen. Van het herstel van de heg en het dempen van de geul wordt afgezien.

De bestelling van de beuken wordt gedaan bij Van Gerwen. Tuinman Van Vliet plant de beuken met als getuigen Franciscus van Gerwen en Laurens van Leuven. Het verhaal wordt vastgelegd in de handelingen om problemen voor later te voorkomen. De planten worden betaald door de Kerkeraad.

Gelijktijdig met het hegge-incident is er een voorval tussen de gemeentesecretaris en ouderling J. SoAngen. Op 28 september 1842 is deze Sangen wegens een scheldpartij bij arrest van de Hogeraad veroordeeld tot een geldboete van f 2,50. Een verzoek om kwijtschelding gedaan op 7 juli 1843 wordt afgewezen. Het 'slachtoffer' van de scheldpartij: de gemeentesecretaris.

Vertrek

Op 10 november 1844 wordt H.M.C. van Oosterzee in Oirschot bevestigd in de Heilige Dienst van de Nederlands Hervormde Gemeente.

In de handelingen van de Kerkeraad lees ik: "Op heden den 2 den Julij 1844 heeft de Heer Predicant Bloemen aan ons bekend gemaakt dat ZWEerw. op Zaterdag den 20sten dezer van deze Gemeente zal losgemaakt worden en dat ZWEerw. voornemens is den volgenden dag zijn afscheidrede te houden."

Bloemen vertrekt naar IJzendoorn, een dorp in de Betuwe, dat tegenwoordig deel uitmaakt van de gemeente Ochten.

In de Kerkeradsvergadering van 14 augustus 1844 wordt Van Oosterzee beroepen: "Heden werd, na handopening verkregen te hebben, door den Kerkeraad uit de navolgende alphabetische nominatieën, alhier tot Herder en leraar beroepen de Weleerwaarde Zeergeleerde Heer H.M.C. van Oosterzee, predikant bij de Hervormde Gemeente Elkerzee, onder de Classis van Zierikzee."¹²⁾

Daarmee is het tijdperk Bloemen voorbij. Bij zijn afscheid telt de gemeente ongeveer 130 leden.¹³⁾ Zijn naam komen we overigens nog een keer tegen in de notulen van 14 februari 1854: er is dan sprake van een mogelijke goedkeuring tot aankoop van bezittingen van dominee Bloemen.

De nieuwe leeraar, Oosterzee, lijkt financiële orde op zaken te stellen: de rekening van uitgaven en ontvangsten wordt in een nieuw boek genoteerd.

NOTEN

Mijn dank aan de heer A.C. Zijderveld voor zijn assistentie bij dit onderzoek.

1. Meindersma, W., De gereformeerde kerk in de stad en de meierij van Den Bosch gedurende de XVIIe en XVIIIe eeuw, in: Theologisch Tijdschrift, 1911, jaargang 45, 179-202.
2. Lijten, J., De installatie van de eerste predikant in Oirschot, in: Oog op Oirschot, (Oirschot, 1991).
3. Zie noot 1.
4. Archief Nederlands hervormde Gemeente Oirschot (ANHGO), inventarisnummer 7 en 8.
5. Als noot 4.
6. ANHGO, inv.nrs. 293-298.
7. ANHGO, inv.nrs. 198 en 199.
8. ANHGO, inv.nr. 205.
9. ANHGO, inv.nr. 206.
10. Als noot 4.
11. Zie noot 4.
12. ANHGO, [inv.nr.](#) 8.
13. ANHGO, inv.nr. 61.

II. HET ONSTSTAAN DER SCHUTTERS-GILDEN OP HET PLATTELAND VAN NOORD-BRABANT IV

door J. Lijten

De drukinkt van het vorige nummer van Campinia was nauwelijks droog, toen Jacq. Bijnen, op zoek naar gegevens over het oude kerkgebouw van Zonderwijk, in het rijksarchief te 's-Hertogenbosch een oorkonde aantrof van de Luikse bisschop, Georgius van Oostenrijk, van 1549 als enige daar aanwezige stuk aangaande de parochie Zonderwijk.²⁷²⁾ Zijdelings leverde deze oorkonde inderdaad een gegeven betreffende de kerk, maar haar wezenlijke strekking betrof het beneficie en de broederschap van het H. Kruis te Zonderwijk, die door ons vermeld werd in de tweede aflevering van deze reeks onder nr. 77.²⁷³⁾ In deze oorkonde van de bisschop is een akte opgenomen van zijn voorganger Lodewijk van Bourbon d.d. 1464.05.06.

Daarnaast leverde een intensief onderzoek in de archieven van de abdij Postel nog een afschrift op van een akte van certificatie voor schepenen van Oerle d.d. 1528.10.11, waarin op verzoek van twee, vermoedelijk nieuw aankomende, dekens van de broederschap van het H. Kruis te Zonderwijk door vijf ouddekens een verklaring wordt afgelegd over het beheer van de vorderingen der broederschap en over degenen die deze vorderingen verschuldigd zijn. Van deze akte van certificatie is vermoedelijk rond 1570 een afschrift gemaakt, dat gebruikt werd als lijst van jaarlijkse vorderingen en waarin werd aangetekend, wie in later tijd die vorderingen verschuldigd waren. Vermoedelijk rond 1595 werd van dit afschrift opnieuw een copie gemaakt, waarin de toegevoegde notities tussen de tekst werden opgenomen. De oudste aantekeningen is van 1571, de jongste van 1594. Over dit laatste afschrift beschikken wij thans.²⁷⁴⁾

Ten voorbeeld, hoe archieven nog onvermoede vondsten kunnen opleveren, die van belang kunnen zijn voor het ontstaan van broederschappen en schuttersgilden, meenden wij deze akten alsnog aan u te moeten voorleggen.

Het zal echter voor u het duidelijkst zijn, wanneer wij eerst de traceerbare feiten omtrent de broederschap of 'gulde' van het H. Kruis en het door haar gestichte beneficie, zoals die uit de bronnen zijn af te leiden, op een rijtje zetten, om daarna de drie akten als bijlagen te laten volgen.

De broederschap of 'gulde' van het H. Kruis te Zonderwijk

In 1459 werd door enkele inwoners van de parochie Zonderwijk (Veldhoven) op het altaar van het H. Kruis een beneficie opgericht met een jaarinkomen van 9 mud rogge en de verplichting van een Mis per week. Als beneficiant werd aangesteld de priester Roelof Roelofs.²⁷⁵⁾ Dat deze 'enkele inwoners' de broeder-

schap van het H. Kruis vormden, wordt daarbij niet vermeld, maar blijkt uit het vervolg, waaruit we ook kunnen vermoeden, dat het beheer van een dergelijke fundatie voor hen onwennig zal zijn geweest. De oprichting van dit beneficie geschiedde bij oorkonde van bisschop Lodewijk van Bourbon, zoals blijkt uit diens akte van 1464, waarin hij zegt, zich te herinneren, onlangs dit beneficie te hebben opgericht.²⁷⁶⁾ Deze oorkonde zal evenals die van 1464 bij de brand van 1540 zijn verloren gegaan, zoals verder nog ter sprake zal komen. Iets van de inhoud is ons bekend uit de kerkelijke registers en uit de akte van 1464. De 9 mud rogge, die de inkomsten vormden van het beneficie, kwamen voornamelijk voort uit legaten van parochianen. De fungerende pastoor van de parochie had het recht van presentatie. Wie het recht van benoeming had en wie het beheer en de administratie voerde, is ons niet bekend, maar mogelijk was dit alles in handen van het bestuur van het gilde, dat daar niet goed weg mee wist.

Vijf jaar na de oprichting van het beneficie wendde de pastoor en het kerkbestuur zich al tot de bisschop met het verzoek een en ander te veranderen. De voornaamste verandering die gevraagd werd, was om het blijvend beneficie te veranderen in een jaar-beneficie. Nu was een jaar-beneficie geen eigenlijk beneficie maar een officie, maar deze terminologie zal gekozen zijn, om de ingreep niet al te resoluut te laten lijken. Voor deze verandering wordt in de akte ook een reden genoemd, n.l. dat dan naar verwachting velen ruimer zullen bijdragen. Deze reden klinkt niet erg overtuigend. Wij vermoeden dan ook, dat de eigenlijke reden een andere geweest is, die na het overzien van het geheel vanzelf duidelijk zal worden.

De bij de oprichting benoemde beneficiant, de priester Roelof Roelofs, was het met de verandering eens. Dit doet vermoeden, dat hij ziekelijk was en daardoor meermalen zijn dienst niet kon verrichten en dan voor een vervanger moest zorgen. Om die reden zal hij genoeg genomen hebben met de lijfrente van 5 mud rogge per jaar, die hem in de akte werd toegewezen, 'opdat hij geen gebrek zou lijden'.²⁷⁷⁾

De akte van 1464.05.06 bepaalde het volgende:

1. Het blijvend beneficie wordt omgezet in een jaar-beneficie, eigenlijk een officie, zoals het later ook wel genoemd zal worden.
2. De rector, die jaarpriester is, wordt door de kerkmeesters benoemd en ontslagen op voordracht van de fungerend pastoor.
3. Als er geen rector is, heeft de fungerend pastoor voorrang om de diensten waar te nemen tegen een redelijke vergoeding. (In feite zal deze situatie veelvuldig voorkomen.)
4. De kerkmeesters hebben de administratie van de bezittingen en inkomsten van de fundatie.
5. Voor twee jaar geeft de bisschop verlof om de Missen op te dragen aan een draagbaar altaar. Binnen die tijd moet het vast altaar door de wijbisschop geconsacreerd worden.

In 1474 wordt het altaar vermeld als 'annale' dus met een jaarfunctie.²⁷⁵⁾ In 1485 werd het altaar bediend door de pastoor, Arnoldus Couls, die 3 Missen per week deed en daarvoor slechts een inkomen genoot van 7 mud. Dit inkomen was dus iets gedaald. Als pastoor moest hij naast de zondagsmis ook 3 Missen per week doen en had hij een inkomen van 20 mud.²⁷⁸⁾ Het totaal van 27 mud rogge per jaar was nog een zeer matig pastoorsinkomen.

De volgende vermelding brengt ons in 1510. Toen werd het altaar bediend door Govaert Aertszoon Jacobs, fungerend pastoor, en Goeswyn Happen, welke laatste ons niet verder bekend is. De verplichting was 4 Missen, de opbrengst 8 mud.²⁷⁸⁾

In 1524 vinden we aangetekend, dat de fundatie beheerd werd door de broederschap van het H. Kruis 'Regitur a confraternitate sancte Crucis ibidem', en bediend door dezelfde fungerend pastoor als in 1510, Govaert Aertszoon Jacobs, nu samen met Paulus Jacobs, die daarnaast ook rector was van het Maria-altaar. Als verplichting is vermeld: 3 Missen en als opbrengst: 8 mud.²⁷⁸⁾

In 1528 zijn er blijkbaar twee nieuwe dekens van het gilde aangetreden, met name Jan Handricx t's Jongen en Jan Diercx, die na zoveel jaren van in hoofdzaak mondelinge overlevering de voornaamste zaken op schrift wilden hebben. Het moment was gunstig, daar er nog 5 bejaarde tot hoogbejaarde oud-dekens in leven waren, n.l. Willem de Mesmeker, Handrick Janssoen, Gerit Jacopssoen, Gerit Eliassoen en Aert die Wit, wier herinnering van 40 tot zelfs 72 jaar terugging. Wij komen daardoor terecht in het jaar 1456, dus nog vóór het oprichten van het beneficie. De broederschap moet immers bestaan hebben en inkomsten vergaard, voor zij het beneficie kon oprichten met een inkomen van ca. 9 mud rogge. De in de verklaring genoemde pachten en renten optellend, komen wij aan een totaal van 7 mud 1 lopen rogge en 50 stuiver. Rekening houdend met de aantekeningen tot het jaar 1594, komen we tot een beheerscontinuïteit van ongeveer 140 jaar. Afgaande op de verklaring van de oud-dekens, dat zij de opbrengsten hebben geïnd, de dienstdoende priester en koster hebben uitbetaald en 'dat overschot hebben gelaten daer zy't van rechts wegghen schuldich waren te laten', kunnen wij, tevens met het oog op de overige gegevens, besluiten, dat de dekens het dagelijks beheer gevoerd zullen hebben en aan het einde van het boekjaar het restant hebben overgedragen aan de kerkmeesters, die daarop de rekening en verantwoording opmaakten.²⁷⁹⁾

Alleen in 1530 vinden we de Leuvense student Govaert van der Zande genoteerd als rector zonder verdere gegevens.²⁷⁵⁾

1540 was een rampjaar voor Zonderwijk. In de nacht van 8 januari brandde de kerk af, waarbij de akte van 1464, enkele andere akten, waaronder vermoedelijk de oorspronkelijke oprichtingsakte van het beneficie, en de kostbaarheden van de kerk, die samen in een kist of schrijn in de kerk bewaard werden, verloren gingen. De brand was ontstaan 'door een ongelukkig toeval en door slecht toezien op het vuur'.²⁸⁰⁾ De akte vermeldt enkel het verbranden van documenten en kostbaarheden, maar het is duidelijk, dat de kerk geheel of gedeelte-

lijk is afgebrand en dat deze pas na negen jaar helemaal herbouwd zal zijn, zodat men kon gaan denken aan een hernieuwde bisschoppelijke akte aangaande de fundatie van het H. Kruis.

De hernieuwde bisschoppelijke oorkonde d.d. 1549.08.14 is gebaseerd op twee afschriften van de oorspronkelijke akte van 1464, die gemaakt waren door de priesters Gerard Goorts, die ons verder niet bekend is, en Frans Evers, die in 1524 genoteerd staat als koster van Zonderwijk k²⁸¹⁾ en in 1566 als rector van het Maria-altaar,²⁸²⁾ en daarnaast op een authentieke verklaring ten overstaan van de stadhouder van Kempenland en de schepenen van Oerle door deze twee priesters en enkele andere betrouwbare getuigen, met wie waarschijnlijk de dekens en oud-dekens van de broederschap naast de kerk meesters bedoeld zullen zijn.²⁸³⁾

In zijn oorkonde bevestigt de bisschop de beslissing van zijn voorganger d.d. 1464.05.06, waarbij hij enigszins uitdrukkelijker het beheer over de fundatie aan de kerkmeesters opdraagt, terwijl hij erop wijst, dat dezen volgens de bepalingen van de synodale statuten over dat beheer elk jaar rekening en verantwoording moeten doen aan de pastoor, de schepenen, de bestuurders en medebroeders van 'de gulde of broederschap van het H. Kruis' en aan alle inwoners, die daarbij aanwezig willen zijn. Ondanks deze, iets sterkere, formulering vermoeden wij, dat het beheer bedoeld is en in feite uitgeoefend, zoals wij het naar aanleiding van de akte van 1528 hebben geschetst. In de aartsdiakonale registers vinden we dan ook in 1556 aangetekend, dat het beneficie is teruggebracht tot een officie en onder beheer staat van de kerkmeesters met een jaaropbrengst van 8 mud en dat het bediend wordt door de pastoor, Gerard Verhobbelen.²⁸⁴⁾

In 1566 is aangetekend: enkel officie, bediend door de pastoor, dan Gysbert Philters, met de verplichting van 3 Missen per week en een opbrengst van 7 mud.²⁸⁵⁾

De aantekeningen in het afschrift van de akte van 1528, lopend over de jaren 1571 tot 1594, zijn de laatste gegevens die ons over dit gilde bekend zijn.

Bij de confiscatie van alle kerkelijke bezittingen door de staten generaal in 1649 zullen ook de inkomsten van dit gilde genaast zijn, waardoor ook het gilde zelf spoorloos is verdwenen; mogelijk met uitzondering van het volgende. In de huidige kerk van Veldhoven hangt boven het hoogaltaar in het priesterkoor nog een kruisbeeld van 170 cm, dat gedateerd wordt 1450 - 1500. Het is dus een reële mogelijkheid, dat dit kruisbeeld indertijd in opdracht van de broederschap is vervaardigd, het is immers volgens de traditie uit de oude kerk afkomstig.²⁸⁶⁾

Om inzicht te krijgen in de achtergronden van dit gilde en de door het gilde gestichte fundatie, moeten we de globale situatie van de parochie Zonderwijk in ogenschouw nemen. Zoals reeds geconstateerd, was het pastoorsinkomen van Zonderwijk vrij minimaal: 20 mud in 1485 en slechts 16 mud in 1566, nog minder dan dat van vergelijkbare en nabijgelegen parochies: Zeelst: 25 mud in 1485 en 1524, 20 mud in 1510 en 1566; Strijp: 45 mud in 1485, 40 in 1510, 55 in 1524

en 20 in 1566.²⁸⁷) Er zijn ook meerdere klachten bewaard van Zonderwijkse pastoors over hun geringe inkomen.²⁸⁸)

Toch hadden de parochianen naast de pastoor nog graag een kapelaan, om op zon- en feestdagen naast de hoogmis ook een vroegmis te kunnen hebben. Daarom had men de fundatie van het Maria-altaar opgericht met de verplichting van een vroegmis op zon- en feestdagen en een opbrengst van 7 à 8 mud rogge per jaar. In de kerkelijke registers is dit altaar voor het eerst vermeld in 1510,²⁸⁹) maar vermoedelijk bestond het al eerder, want d.d. 1510.08.10 schonken de kinderen van Gysbert Blaerthems voor de zielerust van henzelf en hun ouders aan de rector van dit altaar een jaarpacht van een half mud rogge uit goederen onder Bergeyk en van een mud rogge uit goederen onder Oerle voor de vroegmis 'op zon- en heiligedagen' onder voorwaarde, dat hun nakomelingen geprefereerd zouden worden voor het verrichten van deze dienst.²⁹⁰) Ook uit de kerkelijke registers blijkt, dat deze fundatie een soort kapelaansfunctie was, om op zon- en feestdagen een vroegmis te kunnen hebben.²⁹¹) Nergens blijkt, dat deze fundatie gesticht was door een broederschap, maar het ligt voor de hand, dat ze door kleine schenkingen uit de gemeenschap is opgebouwd en mogelijk altijd onder het beheer heeft gestaan van de rector en de kerkmeesters.

Wanneer we alle gevonden gegevens met elkaar vergelijken, kunnen we ervan uitgaan, dat men het verstandiger vond, om ook de fundatie van de broederschap van het H. Kruis te bestemmen om de beschikbaarheid van twee priesters voor de parochie in stand te houden.

Concluderend kunnen we stellen, dat de broederschappen een dikwijls moeizame methode waren om in kleine parochies een minimale goddelijke eredienst mogelijk te maken en in grotere parochies deze eredienst rijker uit te bouwen.

NOTEN

272. Rijksarchief in Noord-Brabant, archief parochie Zonderwijk, enig aanwezig stuk: oorkonde d.d. 1549.08.14.
273. Campinia jrg. 23 (1993), blz. 16.
274. Archief abdij Postel, map Veldhoven.
275. Oude dekenaten I, blz. 235.
276. In het begin van de akte d.d. 1464.05.06 zegt de bisschop: 'Nuper, prout meminimus, in ecclesia parochiali de Zonderwijck altare .. ad honorem sancte Crucis mediante redditu novem modiorum siliginis ereximus'. Zie bijlage 1.
277. '... ne ex cessione et dimissione dicti altaris egeat'.
278. Oude dekenaten, supplement, blz. 316.
279. Zie bijlage 2.
280. De passage in de akte d.d. 1549.08.14 luidt: '... fortuito quodam casu et ex mala ignis custodia'.
281. Oude dekenaten, supplement, blz. 317.
.. 316.

283. Zie bijlage 3.
284. Oude dekenaten I, blz. 235.
285. ,, supplement, blz. 316.
286. J.F.C.M. Bijnen en Th. A. Kuijpers, Driekwart eeuw St. Caeciliakerk Veldhoven, Veldhoven 1988, blz. 89.
287. Oude dekenaten, supplement, blz. 315.
288. Archief abdij Postel, map Veldhoven.
289. Oude dekenaten, supplement, blz. 316.
290. Schepenprotocol van de Oude bank van Oerle 1509/12, fol. 32^v e.v.v.
291. Oude dekenaten, supplement, blz. 316.

BIJLAGE 1 - 1464.05.06

Lodewijk van Bourbon, bisschop van Luik, verandert op verzoek van de pastoor en de kerkmeesters van Zonderwijk het (in 1459) opgerichte blijvende beneficium van het altaar van het H. Kruis in een jaar-beneficium, waarvan de rector op voordracht van de pastoor door de kerkmeesters elk jaar kan worden benoemd of ontslagen, terwijl hij aan de vrijwillig terugtrekkende beneficiant een lijfrente van 5 mud per jaar toekent, de administratie opdraagt aan de kerkmeesters en bepaalt, dat bij afwezigheid van een rector de fungerend pastoor voorrang heeft voor het vervullen van de verplichtingen der fundatie tegen een gepaste vergoeding.

Enkel bekend uit de akte van de bisschop van Luik, Georgius van Oostenrijk, d.d. 1549.08.14 (bijlage 3), waarin deze akte geïnsereerd is.

Ludovicus de Borbon, Dei et apostolice sedis gratia episcopus electus confirmatus Leodiensis, universis et singulis presentes visuris seu auditoris salutem in Domino.

Nuper siquidem prout meminimus in ecclesia parochiali de Zonderwijck nostre diocesis altare quoddam ad honorem omnipotentis Dei et Sanctissime Crucis mediante perpetuo redditu novem modiorum siliginis mesure localis vel circiter pro augmento divini cultus ereximus, clerico seculari in titulum perpetui ecclesiastici beneficii conferendum sub presentatione rectoris ecclesie parochialis eiusdem, idipsum altare dilecto in [Christo Ro]dolphi actu presbytero conferendo atque illi de ipso providendo, quemadmodum ipse Rodolphus huiusmodi altare assecutus fuisse dinoscitur.

Cum autem pro parte rectoris seu investiti ecclesie parochialis predictae atque m[amburnorum fa]brice eiusdem postea accepimus, bona et redditus antedicti altaris ex testamentariis dispositionibus seu ultimis voluntatibus quorundam defunctorum inibi parochianorum provenerint quemadmodum perpetuitas dicti altaris supprimeretur ac ad altare annale converteretur, quia plurimi de bonis suis sicuti Altissimus inspiraret talismodi altari tamquam annali uberius, ut pie creditur, providerent. Quare pro parte exponentium predictorum fuit nobis humiliter sup-

plicatum, quatenus perpetuitatem dicti altaris suppressere idipsumque altare sub vocabulo Sancte Crucis ad altare et beneficium annale redigere, ita quod huiusmodi altare perpetuis futuris temporibus annale censeret et esse debeat et quod quicumque sacerdos ad missas inibi dicendas assumptus annalis ac alias removibilis existeret ipsique magistri fabricae eiusdem ecclesiae qui pro tempore erunt administrationem reddituum predicti altaris annalis insolidum haberent et quod singulis annis et interim quotienscumque ipsis magistris fabricae facultas suppetet sacerdotem idoneum ad prefatas missas iuxta reddituum quantitatem assumendi seu operas huiusmodi sacerdotis conducendi et si contingat talem assumptum sacerdotem per annum removeere eo ipso videlicet anno decurso sine eo quod ex tolerantia annalis temporis vel etiam cuiuscumque temporis maioris aliquod ius pretendere poterit in altari seu redditus suis missisve dicendis, sed habebunt iidem magistri liberam facultatem sacerdotem huiusmodi totiens quoties ipsos expedire videbitur destituendi atque novum reponendi, ipsisque super his et aliis oportune providere dignemur.

Nos igitur pro maiori devotione populi premissis inclinati atque considerantes, quod antefatus Rodolphus supradictis inclinetur, hinc est quod perpetuitatem dicti altaris atque erectionem quam de eo in perpetuum ecclesiasticum beneficium instituimus suppressentes, in quantum ipse Rodolphus huiusmodi altari et iuri sibi in eo competente cesserit per cessionem huiusmodi supradictum altare ad beneficium annale auctoritate nostra ordinaria redigimus, convertimus et resolvimus, mandantes perpetuis futuris temporibus idipsum altare annale censeret debere ita quod quicumque sacerdos desuper assumptus pro missis dicendis annalis et alias ad nutum removibilis existat, et nichilominus supradicto Rodolpho, ne ex cessione et dimissione dicti altaris egeat, ex bonis et redditibus eiusdem altaris quinque modios siliginis vitalis pensionis quoad vixerit reservamus, per magistris fabricae qui pro tempore existunt singulis annis in festo purificationis beate Marie virginis exolvendos tamquam ex contrapignore et hypotheca pensionis huiusmodi, concedentes insuper predictis magistris fabricae administrationem bonorum et reddituum altaris supradicti etiam quorumcunque in futurum forsitan huiusmodi altari relinquendorum eisdemque magistris fabricae potestatem in Domino tribuimus perpetuis futuris temporibus singulis annis et interim quotienscumque ipsis videbitur sacerdotem idoneum ad dictas missas dicendum assumendi seu operas eiusdem conducendi, salvo semper iure parochialis ecclesiae, ita etiam quod absente rectore, officians eandem ecclesiam in divinis in dictis missis dicendis aliis quibuscumque preferatur ..que de suis laboribus et servitio condigne et rationabiliter provideatur.

Mandamus preterea dictum altare annale per nostrum suffraganeum, dum desuper requisitus fuerit, consecrari, quodque per biennium proximum misse desuper id in altari portatile valeant celebrari annuimus similiter exponentibus supradictis.

In quorum fidem et testimonium sigillum nostrum ad causas appendi mandamus.

Datum anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto mensis maii die sexta.

BIJLAGE 2 — 1528.10.11 Oerle

Op verzoek van twee dekens van de broederschap van het H. Kruis te Zonderwijk leggen vijf oud-dekens ten overstaan van schepenen van de oude bank van Oerle een verklaring af betreffende de administratie en de vorderingen van de broederschap. (Tussen haakjes is tussen de tekst ingevoegd, wie in de periode 1571-1594 de actuele schuldenaars waren van de betreffende vorderingen.)

Enkel bekend uit een eenvoudig afschrift (ca. 1595)
Archief abdij Postel, map Veldhoven.

N.B. Tussen [] zijn enkele woorden ingevoegd, die bij het afschrijven vermoedelijk zijn weggevallen.

Allen ende een yegelycken, die dese onse openen leteren van certificatie sullen sien oft hooren leesen, salut.

Wy, Aert Janssoen ende Peter Wouterssoen, scepene in de vryheyt ende dingbancken van Oerle, doen condt eenen yegelycken, certificerende voer die gerechte waerheyt, dat op huyden des daeches datum van desen gecompareert zyn voer den schoutet van Kempelant of synen stadthouder ende ons scepenen voerscreven in gebannerd vierscharen Jan Handricx t's Jonghen soen ende Jan Diercx als deckens ende meesters den heylighen Cruys van Sonderwyck ende hebben begeert een conde van scepenen ende goede mannen te leydene, ende wy, scepene voerscreven, ter manissen des schouten met onse medescepenen alsdoen wysen denselven Jannen Handricx t's Jongen soen ende Jan Diercx tot eenre conde te leyde soe verre recht weer; ende hebben alsdoen dese voergenoemde Jan Handricx t's Jonghen soen ende Jan Diercxsoen voere ons doen staen Willem den Mesmecker, Henricken Janssoen, Geraden Jacopssoen, Geraden Eliassoen ende Aerden den Widt, mannen van goeder name ende famen, moghende der waerheyt wel getuychenisse geeven, daer wy't voer hauwen, diewelcken personen voerscreven in gebannen vierscharen by hennen eeden, gestaeft van den schoutet voerscreven, met opgerechte vingeren hebben lieffelyck aen den heyligen gehouden ende geswoeren na dagemente ons gesworen vorsters ende getuycht, affirmeert ende verclaert 's geens des hiernae volcht:

In den iersten tuychden Willem den Mesmecker, Handric Janssoen, Gerit Jacopssoen, Gerit Eliassoen ende Aert die Wit, dat sy als deckens ende meesters des heylige Cruys bruederscappen van Sonderwyck ofte Velthoven hebben gewest om die gulde ende bruederscappe te onderhouden ende die te regeren ende die renten daerof te ontfanghen ende den dienst Godts daerof te doen doen ende den priester die den dienst dede, daer te beilonen ende den custer die die misse diende oock daerof te lonen van den renten die men den heylige Cruce gilt ende dat sy dat overschot hebben gelaten, daer sy't van rechts wegghen schuldich waren te laten.

Tuychden noch dieselve voirgenoept mannen by haere eeden als voir, dat Frans Wouterssoen gilt alle jaer anderhalf mudt roggen hen heyligen Cruys voirge-

noempt van ende [uut] synen erven dat hy bruyckt ende handplicht ende is gelegen opten pat, daer die van Schoot ter kerkenwaert gaen. (Nu Anthonis Lippen anno 1588; hierna anno 1591 Emme Anthonis Lippen dochter.)

Item noch tuychden die voirgenoempt mannen op haere eeden als voir, dat Jan Blaerthems gilt uut synen erve daer hy in woent, thien lopen roggen den voergenomenen heyligen Cruyce. ([Daer] Frans Happen in woent; nu syn kinders.)

Ende dat Henrick Henrick Vranckenssoen gilt uut synen erve daer hy nu in woent, een half mudt roggen den voirgenomenen heylige Cruce in der kercken van Sonderwyck. (Nu anno 1594 Dierck Peters Vercoyen.)

Noch tuychden zy, dat Corstiaen van den Nedermoelen op die Westervelden gilt uut synen [erve] daer hy in woent, een mudt roggen den heyligen Cruyce. (Nu Willem Thommessen als man ende momber Geertrut Goris.)

Ende dat Peter Willem Engelen gilt uut synen erve daer hy woent, twee lopen erfroggen den selven heyligen Cruyce. (Nu anno 1588 Anthonis Happen.)

Noch tuychden die selve in allen maniren als voir, dat Jacop Laurenssoen gilt den heyligen Cruyce in der selver kercken acht lopen roggen uut den erve daer Pauwels van den Venne in bestorven is. (Nu anno 1594 Marcelis Cornelis die Raymacker in woent.) Ende dit ontfangt die custerie tot Sonderwyck voer synen dienst.

Ende dat Jan den Jonghe gilt uut den erve daer hy in woent, een half mud roggen den heyligen Cruyce. (Nu anno 1589 Peter Diercx, Jacop Janssoen Slaets ende Goert Hermans.) Dese ses lopen roggen ontfangt oock die custorie tot Sonderwyck.

Ende tuychden noch in maniren voirgenoempt, dat Jan die Jonge noch gilt den selve heylige Cruyce drie lopen roggen uut den erve daer Henrick Hermans in bestorven is. (Nu anno 1589 Jan Jacop Slaets woent.)

Ende dat Everaert Rutger Everaertssoen gilt tweelf stuyvers 's jaers den heyligen Cruyce voerscreven uut synen erve geheyten die Leemculen gelegen in der prochien van Oriele ende is een heytvelt. (Nu anno 1589 Corstiaen Laurenssoen ende Everaert Laurenssoen cum suis.)

Ende noch tuychden sy, dat Willem Jueten gilt uut synen erve die gelegen is tot Zittaert in der prochien van Oerle, een lopen roggen den heyligen Cruyce in der kercken van Sonderwyck. (Nu anno 1589 erfgename van Handricx Willemssoen Smets tot Oerle.)

Ende dat Geertruyt Maes van Brogel dochter met haeren adherent gilt uut heure hove die gelegen is tot Zeelst, vier lopen roggen den heyligen Cruyce voerscreven.

Hebben dese voirgenoempt mannen noch getuycht by haere eeden als voir, dat Jan Wouters Kuypers soen [gilt] uut synen [erve] daer hy nu woent, een lopen roggen erfelyck den heyligen Cruyce voirscreven. (Hierna anno 1571 Frans Diercx, nu anno 1589 Tilman Jacop gebruycht.)

Ende dat Everaert Michiels gilt uut synen erve daer hy nu woent ende is geheyten dat Smetbroeck, een half mudt roggen erfelycken den heyligen Cruyce voirscreven. (Nu anno 1589 in woenen ende gebruycken die erfgename van Aert Everaerts.)

Ende noch tuychden sy als voir, dat Embrecht Everaertssoen gilt uut den erve daer hy nu in woent, twee lopen roggen den selven heyligen Cruyce voirscreven. (Hierna aen Thonis Happen gecomen doer erfcopt anno 1571 in den tyt daer heer Frans van Steensel pastor tot Velthoven was, nu 1581 in woent Matheus Janssoen Slaets.)

Ende dat Jacop Hoepen gilt uut syne [erve] daer hy in woent, een halft mudde roggen den heyligen Cruyce voirscreven. (Nu anno 1589 gebruyck Frans Hoepen kinders.)

Noch tuychden dese depointenten voirgenoempt, dat Laureys Danen gilt uut synen erve dat hy vercreghen heeft van den erfgenamen Wouter Thonis gelegen tot Sonderwyck (dat nu Jan Danen angedelt ende nu anno 1589 gebruyck) twee pont 's jaers mackende verthien stuver.

Ende dat Embrecht Evarts gilt uut synen erve daer hy woent, den helyche Cruyce twee pont mackende t'samen verthien stuver. (Nu anno 1585 Jacob Embrechts in gebruyck heeft.)

Noch tuychden dese voergenoemp goede manne op haere eeden als voer, dat Lucas Hendricx Lucassoen gilt uut synen erve sestien peninghen den heyligen Cruyce voerscreven mackende vierdalve stuver 's jaers, (Nu Lambert in de Cromstraet, hierna gecomen doer erfcopt aen Jan Gysberts alias genoempt Hans Bleeus.) ende dat gelegen is in die Cromstraet.

Ende oock dat Peter Willems Engelen gilt den heyligen Cruyce voirscreven een pont mackende seven stuyvers uut synen erve daer hy nu woent, (Hierna gecomen Thonis Happen doer erfcopt ende nu anno 1589 is in't gebruyck van Anthonis Happen.) gelegen in die Cromstraet.

Tuychden noch op haere eeden als voir dese voergenomenen Willem die Mesmacker, Henric Janssoen, Gerit Jacopssoen, Gerit Eliassoen ende Aert die Wit, dat sy anders niet en weeten dit voercreven goet en is eenen goeden deuchdelycken pacht van heffen ende bueren ende dat sy daer om noyt twist of gedinghen geweeten en hebben, also lange hen gedenck of meesters hebben geweest. Willem die Mesmacker tuycht van twee ende seventich jaeren, Hanrick Janssoen van vyf ende tsestich jaeren daer ontrent, Aert die Wit tuycht van vyftich jaeren, Gerit Elias tuych van vyf ende veertich jaeren, tuycht Gerit Jacopssoen van veertich jaeren.

Van welcken genoempde renten noch een cedulle is, soe sy deponenten seeghen, denwelcken sy dat oock bevelen ende blyven daer oock by, want men daerut over veertich jaeren ende mer geheven heeft ende in vredelyck possessien is geweest tot noch nu toe.

Ende want godtlyck, eerlyck ende redelyck is der waerheyt getuycht te geeven, als men daertoe versocht wordt ende gerichtelyck voer ons gepasseert is, soe hebben wy scepenen voirscreven in oerconden der waerheyt onse zegelen hier beneden aen gehanghen.

Gegeven in den jaere ons Heeren geboerten duysent vyfhondert acht ende twentich den elften in octobri.

BIJLAGE 3 — 1549.08.14

Georgius van Oostenrijk, bisschop van Luik, bekrachtigt de akte van zijn voorganger, Lodewijk van Bourbon, aangaande de terugbrenging van de fundatie van het altaar van het **H.** Kruis in de kerk van Zonderwijk tot een jaar-beneficie d.d. 1464.05.06, die bij een brand in de kerk d.d. 1540.01.08 is verloren gegaan en hier geïnsereerd wordt naar twee eenvoudige afschriften en een authentieke verklaring ten overstaan van schepenen van Oerle, en bepaalt daarenboven, dat de kerkmeesters jaarlijks rekening en verantwoording zullen doen aan de pastoor, de schepenen, de bestuurders en leden van de gulde of broederschap van het H. Kruis en alle inwoners die daarbij tegenwoordig willen zijn.

Origineel: R.A.N.B., Archief parochie Veldhoven, enig aanwezig stuk.

Georgius ab Austria Dei et apostolice sedis gratia episcopus Leodiensis, dux Bulonensis, comes Lossensis etc. universis et singulis presentes litteras inspecturis notum facimus, quod pro parte dilectissimi nobis in Christo rectoris seu investiti necnon magistrorum sive mamburnorum fabrice ecclesie parochialis ville sive loci de Zonderwijck nostre Leodiensis diocesis pro tempore existentium nobis oblata petitio continebat, qualiter alias pluribus annis elapsis quoddam altare in predicta ecclesia de Zonderwijck materialiter constructum et in titulum perpetui beneficii ecclesiastici clerico simplici conferendum sub presentatione tamen investiti dicte ecclesie pro tempore existentis erectum, consecratum et competenter mediante videlicet redditus novem modiorum siliginis mensure loci dotatum extitit et quod bona et redditus huiusmodi altaris pristinis temporibus ex testamentariis dispositionibus seu ultimis voluntatibus quorundam parochianorum ibidem defunctorum provenerint, addentes etiam postea evenisse, quod perpetuitas huiusmodi altaris, investito et mamburnis fabrice protunc existentibus et ad hoc instantibus, per cessionem et dimissionem ex certis rationabilibus causis suppressa dictumque altare sub vocabulo Sancte Crusis ad altare et beneficium annale redactum, resolutum et conversum extitit, quodsiquidem altare ad hoc tempore citra, prout adhuc de presenti est, annale et pro annali habitum, nominatum fuerintque quoque et sint predicti mamburni pro tempore existentes in quieta et pacifica possessione bona et redditus ad dictum altare spectantia gubernandi, regendi et administrandi necnon presbyterum ad eorum nutum ponendi et amovendi et loco amoti alium idoneum qui missas inibi iuxta reddituum

quantitatem celebret surrogandi prout hec et alia in litteris desuper expeditis quondam bone memorie reverendissimi domini Ludovici de Borbon predecessoris nostri latius dicuntur contineri; cum autem sicuti eadem subiungebat petitio, huiusmodi littere unacum certis aliis litteris, iuribus et instrumentis ac ipsius quoque ecclesie ornamentis in quadam cista sive scrinio in dicta ecclesia existente recluse et decenter conservate fortuito quodam casu et ex mala ignis custodia in anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quadagesimo novissime preterito tertia videlicet die post festum Epiphanie Domini tempore nocturno simul combuste fuerunt et incendio perierunt, ex quibussiquidem litteris originalibus antedicti nostri predecessoris ante earundem combustionem certe copie cum dictis litteris originalibus de verbo ad verbum concordantes per quosdam Gerardum Gordtssoen et Franciscum Everardi, presbyteres, successive extracte et excopiate fuerunt iidemque domini Gerardus et Franciscus unacum certis aliis fidedignis viris tamquam testes desuper coram locumtenente Campinie et scabinis iustitie secularis de Oerle, sub qua predicta villa de Zonderwijck cum certis aliis villagiis comprehenditur, super eisdem litteris producti et attestati fuerunt prout etiam ex quodam recordio eorundem scabinorum Theutonico ideomate concepto etiam tenorem dictarum litterarum prefati nostri predecessoris necnon huiusmodi testium dicta et depositiones in se continente sigillato simul et signato per ipsos producto coram nobis realiter et exhibito latius constare dinoscitur, cuiussiquidem copie ex originalibus litteris prefati quondam reverendissimi domini Ludovici nostri predecessoris sic ut premittitur extracte dictoque recordio quoque inserte tenor sequitur et est talis: (volgt de tekst van de oorkonde van bisschop Lodewijk van Bourbon d.d. 1464.05.06.)

Quapropter pro parte eorundem investiti et magistrorum sive mamburnorum fabrice dicte ecclesie pro tempore existentium nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus ipsis auctoritate nostra ordinaria super premissis oportune providere litterasque prelibati nostri predecessoris sic ut prefertur periclitatas ac preinsertam earundem copiam inibique contenta laudare, renovare et approbare novasque litteras concedere ac pretactum altare Sancte Crusis annale, prout per sepe dictum nostrum predecessorem redactum, resolutum et conversum extitit, iterum et de novo redigere et convertere erectionemque de eo factam et illius perpetuitatem iterum cassare et similiter suppressere, prefatamque ecclesiam et illius investitum ac magistros fabrice pro tempore existentes in prenarrata eorum possessione manutenere et defendere vellemus et dignaremur.

Inde nos, Georgius ab Austria, episcopus antedictus, attendentes supplicationem huiusmodi esse iustam et in divini cultus augmentum tendere personarumque pastoralis nostri officio creditarum tranquillitati et saluti, quantum in nobis est et ex alto permittitur, consulere satagentes, nos de et super premissis sufficienter informavimus atque eorundem investiti et mamburnorum preces veritate fulciri comperimus, quare pretactas litteras predecessoris nostri antedicti fortuito casu (ut premittitur) deperditas renovandas easdemque ac preinsertam earum copiam sive tenorem et inibi contenta quantum in nobis est laudandas,

ratificandas et approbandas duximus, prout respectue renovamus, laudamus, ratificamus et approbamus per presentes, necnon pretactum altare ad beneficium annale, prout per sepedictum predecessorem nostrum redactum fuit et hactenus permansit, auctoritate nostra ordinaria de novo, in quantum opus sit, redigimus, convertimus et resolvimus et ulterius ididem altare perpetuis futuris temporibus, prout hactenus semper fuit, annale censeri debere ac redditus, census et bona quecumque dicto altari legata et imposterum leganda, applicanda et transferenda per magistros fabricae antedictos pro tempore existentes perpetuo regi et gubernari presbyterumque ad eorum nutum poni et amoveri et loco amoti alium idoneum surrogari, ita quod absente rectore officians eandem ecclesiam in divinis in dictis missis dicendis aliis quibuscumque preferatur deque suis servitio et laboribus rationabiliter provideatur ac alias iuxta litterarum predicti predecessoris nostri ac preinserte earundem copie formam et tenorem eisdem tenore et auctoritate nostris decernimus, concedimus et indulgemus, proviso tamen quod predicti magistri fabricae pro tempore existentes, quibus reddituum et bonorum dicti altaris administratio commissa est, iuxta statuta synodalia curieque nostre spiritualis laudabiles usus et consuetudines in eadem hactenus observatas et observari consuetas de anno in annum coram investito seu pretactam ecclesiam in divinis officiante, scabinisque loci necnon magistris et confratribus gulde sive confraternitatis Sancte Crucis in eadem ecclesia existentis omnibusque aliis incolis interesse volentibus computum, rationem et reliqua sue administrationis reddant et faciant.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum ad causas presentibus duximus appendendum.

Datum anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quadragesimo nono mensis augusti die decima quarta.

w.g. Jo Huetius, sigillifer.

III.

KWARTIERSTAAT VAN GERARDUS HENRICUS VAN DE SANDE

door G.H. van de Sande

1. Gerardus Henricus van de Sande
* Best 14 jan. 1923
X Best 13 okt. 1954 met Wilhelmina Cornelia Brands
2. Peter van de Sande
* Best 27 maart 1892
X Best 13 okt. 1921 met Catharina Meulenbroeks
t Best 17 juni 1967
3. Catharina Meulenbroeks
* Best 3 maart 1896
t Eindhoven 21 juli 1971
4. Gerardus van de Sande
* Best 17 okt. 1854
X Best 23 febr. 1884 met Anna Maria van den Heuvel
t Best 17 febr. 1912
5. Anna Maria van den Heuvel
* Boxtel 15 aug. 1860
t Best 21 aug. 1954
6. Hendrik Meulenbroeks
* Waalre 9 okt. 1852
X Best 21 april 1888 met Anna Maria van de Staak
t Best 14 aug. 1929
7. Anna Maria van de Staak
* Best 10 juni 1860
t Best 4 april 1898
8. Egidius van de Sande
* Best 24 juli 1796
X Best 30 jan. 1845 met Catharina der Kinderen
t Best 30 maart 1861
9. Catharina der Kinderen
* Oirschot 4 juli 1813
t Best 16 nov. 1880

10. Theodorus van den Heuvel
 * Boxtel 7 aug. 1826
 X Best 21 febr. 1857 met Adriana Anna van den Bosch
 t Boxtel 4 dec. 1902
11. Adriana Anna van den Bosch
 * Best 7 dec. 1828
 t Best 10 april 1903
12. Johannes Meulenbroeks
 * Bladel 2 febr. 1812
 X Son 25 febr. 1848 met Cornelia van der Velden
 t Son 29 nov. 1857
13. Cornelia van der Velden
 * Best 10 maart 1825
 t Best 11 jan. 1887
14. Johannes van de Staak
 * Liempde 6 nov. 1813
 X Liempde 18 juli 1857 met Arnoldina van Laarhoven
 t Best 7 nov. 1887
15. Arnoldina van Laarhoven
 * Oerle 8 okt. 1825
 t Boxtel 12 jan. 1892
16. Peter van de Sande
 * Best 14 maart 1732
 X Best 28 jan. 1784 met Maria Catharina van Cronenburg
 t 25 april 1813
17. Maria Catharina van Cronenburg
 * Oirschot 23 maart 1765
 t Oirschot 25 mei 1844
18. Peter der Kinderen
 * Oirschot 20 okt. 1781
 X Best 25 jan. 1807 met Elisabeth van de Sande
 t Best 6 dec. 1855
19. Elisabeth van de Sande
 * Best 17 febr. 1786
 t Best 25 maart 1833

20. Gerardus van de Heuvel
 * Boxtel 21 nov. 1787
 X Boxtel 1 aug. 1823 met Johanna Smits
 t 3 okt. 1857
21. Johanna Smits
 * Oirschot 5 juni 1789
 t Boxtel 15 maart 1887
22. Peter van de Bosch
 * Best 11 nov. 1798
 X Best 13 febr. 1825 met Anna Maria de Brouwer
 t Best 21 dec. 1881
23. Anna Maria de Brouwer
 * Best 9 jan. 1789
 T Best 6 mei 1833
24. Johannes Meulenbroeks
 * Bladel 28 juli 1758
 X Bladel 27 okt. 1805 met Anna Johanna van der Aa
 t Bladel 25 aug. 1827
25. Anna Johanna van der Aa
 * Hoogeloon 28 aug. 1784
 t Bladel 6 febr. 1813
26. Hendrikus van der Velden
 * Oirschot 11 maart 1794
 X Oirschot 2 febr. 1817 met Johanna de Koning
 t Oirschot 3 maart 1871
27. Johanna de Koning
 * Oirschot 3 maart 1790
 t Best 16 nov. 1837
28. Arnoldus van de Staak
 * Liempde 15 juni 1772
 X Liempde 13 mei 1798 met Johanna Schoenmakers
 t Liempde 30 april 1857
29. Johanna Schoenmakers
 * Liempde 8 sept. 1774
 t Liempde 14 maart 1834

30. Peter van Laarhoven
 * Oirschot 23 maart 1788
 X Oerle 18 nov. 1818 met Maria Tielemans
 t Best 23 april 1866
31. Maria Tielemans
 * Oerle 15 maart 1787
 t Bladel 26 mei 1826
32. Josephus van de Sande
 * Best 15 april 1698
 X Best 19 jan. 1730 met Anna Mercx
 t Best 28 sept. 1748
33. Anna Mercx
 * Best 17 febr. 1704
 t Best 2 okt. 1773
34. Egidius van Kronenburg
 * Best 8 jan. 1710
 X Best 4 nov. 1752 met Johanna Walravens
 t Best 4 april 1772
35. Johanna Walravens
 * Oirschot 18 april 1723
 t Oirschot 6 juni 1798
36. Gerardus der Kinderen
 * St. Oedenrode 8 dec. 1745
 X Oirschot 12 sept. 1773 met Anna van Overdijk
 t Oirschot 23 okt. 1787
37. Anna van Overdijk
 * Oirschot 29 dec. 1724
 t Oirschot 24 okt. 1837
38. Johan van de Sande
 * Best 23 juli 1754
 X Best 15 okt. 1780 met Johanna van de Ecker
 t Best 12 april 1844
39. Johanna van de Ecker
 * Best 20 juli 1749
 t Best 16 febr. 1789

40. Johan van de Heuvel
 * Boxtel 21 okt. 1753
 X Boxtel 23 mei 1784 met Henrica Heesters
 t Boxtel 22 mei 1825
41. Henrica Heesters
 * Esch 8 mei 1754
 t Boxtel 7 sept. 1835
42. Egidius Smits
 * Oirschot 2 juli 1756
 X Oirschot 17 jan. 1786 met Cornelia van Laarhoven
 t Oirschot 1 febr. 1808
43. Cornelia van Laarhoven
 * Oirschot 20 maart 1756
 t Oirschot 14 april 1813
44. Adriaan van den Bosch
 * Helvoirt 13 dec. 1765
 X Helvoirt 10 april 1796 met Margaretha Vogels
 t Best 29 nov. 1806
45. Margaretha Vogels
 * Best 12 nov. 1769
 t Best 22 dec. 1832
46. Johan de Brouwer
 * Oirschot 1 febr. 1745
 X Oirschot 12 jan. 1782 met Wilhelmina Walravens
 t Best 31 mei 1828
47. Wilhelmina Walravens
 * Best 28 sept. 1757
 t Best 15 mei 1834
48. Willem Meulenbroeks
 * Casteren 8 okt. 1714
 X Netersel 6 juni 1751 met Anna Cornelius
 t Netersel 6 mei 1773
49. Anna Cornelius
 * Netersel 6 juli 1720
 t Netersel 2 okt. 1800

50. Rudolphus van der Aa
 * Hoogeloon 1 april 1751
 X Hoogeloon 6 sept. 1778 met Wilhelmina Wouters
 t Hoogeloon 9 aug. 1816
51. Wilhelmina Wouters
 * Hoogeloon 10 okt. 1756
 t Hoogeloon 20 aug. 1794
52. Joannes van de Velden
 * Best 24 jan. 1761
 X Oirschot 13 sept. 1783 met Ardina van Kemenade
 t Best 20 maart 1832
53. Ardina van Kemenade
 * Best 5 sept. 1759
 t Best 17 nov. 1856
54. Hendrik de Koning
 * Best 7 nov. 1740
 X Oirschot 20 april 1782 met Catharina van de Struijck
 t Best 15 dec. 1843
55. Catharina van de Struijck
 * Best 10 maart 1760
 t Best 7 juli 1829
56. Willem van de Staak
 * Boxtel 8 juni 1725
 X Boxtel 15 okt. 1769 met Johanna van de Pluijm
 t Liempde 28 juni 1800
57. Johanna van de Pluijm
 * Liempde 20 maart 1734
 t Liempde 28 juni 1793
58. Theodorus Schoenmakers
 * Liempde 5 dec. 1734
 X St. Oedenrode 17 febr. 1765 met Maria van Rijsingen
 t Liempde 11 maart 1797
59. Maria van Rijsingen
 * St. Oedenrode 23 nov. 1740
 t Liempde 29 okt. 1791

60. Johan van Laarhoven
 * Oirschot 31 aug. 1752
 X Oirschot 9 mei 1779 met Anna van Hout
 t Oirschot 1 jan. 1839
61. Anna van Hout
 * Oerle 18 aug. 1752
 t Oirschot 3 dec. 1837
62. Joseph Tielemans
 * Oerle 19 maart 1756
 X Oerle 12 aug. 1775 met Maria van Leur
 t Oirschot 4 maart 1805
63. Maria van Leur
 * Blaarthem/Gestel
 t Oirschot 4 maart 1803

Gebruikte symbolen: * geboren/gedoopt
 X gehuwd
 t overleden/begraven

**** BOEKAANKONDIGING ****

Dit jaar bestaat het Rederijkersgilde van Sint Katrien te Oirschot 10 jaar. Ter gelegenheid van dit jubileum heeft de secretaris, Henk van de Wal, een boekje samengesteld over de jonge geschiedenis van dit gilde, getiteld **De Rederijkersgilde van Sint Katrien Oirschot 1983 - 1993**.

Het boekje is voor f 7,50 verkrijgbaar bij de secretaris aan huis, Wilhelminakade 10 te Oirschot. Het is ook schriftelijk te bestellen door storting van f 10,00 (incl. verzendkosten) op girorekening 2650573 ten name van Henk van de Wal te Oirschot onder vermelding van Jubileumboekje.

**** RECTIFICATIE ****

door H. Teurlincx

In mijn publicatie van de **Genealogie Stans** (Campinia 23e jrg. no. 89 april 1993) is op bladzijde 68 een foutje geslopen.

Daar staat onder 111-5: Johanna, ged. Oirschot 10-7-1710, geh. Oirschot 13-2-1729 met Peter Jan van Cuijck; dit moet zijn (op dezelfde bladzijde):

11-4. Joanna, ged. Oirschot 22-11-1693, geh. Oirschot 13-2-1729 met Peter Jan van Cuijck.

IV.

KEMPISCHE CURIOSA 24

EEN OIRSCHOTSE KANUNNIK VERMOORD IN 1415

door J. Lijten

Het zal een grote consternatie geweest zijn in Oirschot, toen in 1415 de Oirschotse kanunnik Jan van Wyffliet was vermoord door Jan van Heerle. Wij hebben echter geen enkele bijzonderheid over de moord, noch over de motieven, noch over de vermoorde, noch over de moordenaar. Er bestaat slechts één document, dat ons informatie geeft en dat ons alleen bekend is uit een authentiek afschrift door Lambertus van Boxtel, die zich noemt 'notarius apostolicus et per curiam Brabantie admissus' notaris krachtens pauselijke benoeming en door het hof van Brabant toegelaten'.

Lambertus van Boxtel was naast notaris rector van de Latijnse school van Oirschot. Hij dateerde zijn afschrift op 21 mei 1618. De originele akte was een uitspraak van de officiaal van het bisdom Luik van 21 mei 1416, waarbij het interdict werd opgeheven, dat tengevolge van deze moord krachtens de statuten van het bisdom onderhouden had moeten worden.

Dat de moord gepleegd moet zijn in 1415 en wel vóór 28 oktober van dat jaar, kunnen we afleiden uit de akte, omdat het verzoek om opheffing van het interdict mede ingediend werd namens hertog Antoon van Bourgondië, voornaamste heer van de heerlijkheid Oirschot (superioris domini ut asserebat domini dicte ville de Oirschot), die zelf op de genoemde datum sneuvelde in de slag bij Azincourt.

Al hebben we dan geen informatie over de moord zelf, de akte van de officiaal geeft ons wel inzicht in de enerverende gebeurtenissen, die zich rond deze moord afspeelden.

Kapitteldeken en pastoor Anselmus van Baest gaf opdracht om alle openbare godsdienst oefeningen in Oirschot te staken, zoals door de synodale statuten van het bisdom Luik was voorgeschreven, totdat de moordenaar gearresteerd zou zijn. Heel het wereldlijke rechtsapparaat van Oirschot werd ingezet om dit te bereiken, maar de vogel was gevlogen. Hoezeer men zijn huis doorzocht en alle plaatsen, waar hij gewoon was te komen, Jan van Heerle, de moordenaar, kon niet gepakt worden. Hij was overigens buiten het rechtsgebied van Oirschot nauwelijks grijpbaar. De Oirschotse justitie kon daar niet optreden maar hoogstens aan andere rechtsinstanties verzoeken hem op hun rechtsgebied te arresteren en aan hen uit te leveren, wat gezien de ingewikkelde procedure en de langzame verbindingen in feite slechts in een hoogst enkel geval tot resultaat leidde; in dit geval duidelijk niet.

Men wendde zich dus tot de officiaal, om van hem een uitspraak te verkrijgen, dat het interdict zou worden opgeheven, nadat alle mogelijke moeite om de dader te arresteren tevergeefs was geweest.

Daartoe zocht men de procureur Giselbertus van Oirschot aan, die aan de officiaal de zaak uiteenzette, geassisteerd door de Oirschotse kannunik, Mr. Gerardus de Heer, die blijkbaar als advocaat aan het Luikse hof verbonden was. De procureur diende zijn uiteenzetting in namens hertog Antoon van Bourgondië, als hoogste heer van de heerlijkheid Oirschot, Ghevardus van Achel, schout van jonker Jan van Petershem, de andere halfheer van Oirschot, Jan van Geldrop, vorster van de hertog, Godevaert Ackerman, Willem de Haen en Willem van Dormalen, schepenen, Daniel de Crom en Godevaert van Ellaer, gezworenen, en Wouter van den Eynde en Wouter van den Engelsbraken, inwoners van Oirschot. Tegenover hen stonden de fiscaal van de Luikse curie (te vergelijken met de officier van justitie), Wouter Colensoen, en diens substituut, Simon van Heusden.

De uiteenzetting beschrijft, hoe het justitionele apparaat eerst heeft geprobeerd zonder publiciteit - om meer kans op onmiddellijk succes te hebben - Jan van Heerle gevangen te nemen op die plaatsen, waar men kon veronderstellen, dat hij zou zijn. Toen dit niet lukte, heeft men bij klokkenslag heel de bevolking van Oirschot opgeroepen om gewapenderhand heel het Oirschotse grondgebied te doorzoeken. Nadat ook deze poging geen resultaat had opgeleverd, heeft men al zijn bezittingen in Oirschot in beslag genomen en nog steeds is het justitionele apparaat bereid hem te arresteren, zodra hij op Oirschots grondgebied gesignaleerd wordt.

Na een zeer ingewikkelde procesvoering, waarbij alle argumenten vóór en tegen uitgebreid zijn overwogen en van weerszijden bewijzen naar voren zijn gebracht, spreekt de officiaal dan op 21 mei 1416 uit, dat het interdict wordt opgeheven en de publieke kerkelijke diensten in Oirschot hervat mogen worden.

Nog in datzelfde jaar overleed deken Anselmus van Baest en tot zijn opvolger werd gekozen kanunnik Mr. Gerardus de Heer.

Bron: Archief van het Oirschotse kapittel, vrl. inv. nr. 8958.

V.

HUIZEN EN HUN BEWONERS TE OIRSCHOT VAN DE ZEVENTIENDE TOT DE TWINTIGSTE EEUW

door C. Scholten

70. RIJKESLUISSTRAAT 20 (sectie F 4993)

De lijst van onroerende monumenten van de gemeente Oirschot beschrijft dit perceel als volgt:

"Boerderij van het Noord-Brabantse langgeveltype, pannen zadeldak, houten kroonlijst, vensters met luiken en zesruitsschuiframes, deur met panelen, bakstenen schuur achter de boerderij onder pannenzadeldak, met de hoeve verbonden door een dwarsvleugel, bouwwerk van belang uit oogpunt van oudheidkundige waarde."

De verpondingsregisters van de herdgang Kerkhof vermelden als eigenaars, respectievelijk bewoners de volgende personen:

A. HENRICUS JACOBS VERSTIJNEN
"Huijs en hoff"
grootte: 14 royen
belast met: 2 gulden, 2 stuivers, 8 penningen
(verpondingsboek I, fol.91v)	1640
B. GIJSBERT JANS VAN LIEMPDE
omschrijving, grootte en aanslag als onder A
(verpondingsboek 1, fol.90b)	1675
C. WILBORT BLANCKERS	1703
D. LUIJCAS WILBORT BLANCKERS
omschrijving, grootte en aanslag als onder A
1736
verkoop uit "huijs en hoff" het kleine huisje en hof
grootte: 4 r. aanslag 12 st. aan Goort Bartels v.d. Wal (zie verder onder E)
1746 verkoop.
(verpondingsboek I, fol.90b. 11, fol.96)	1736
E. GOORT ADRIAAN KEMPS
"huijs en hoff"
grootte: 10 r. aanslag: 1 g. 10 st. 8 p.	1746

Rijkeshuisstraat 20. Foto's C. Scholten.

1766 bij koop van Bartel en Barbara v.d. Wal
"kleine huijsje en hof, grootte: 4 r. aanslag: 12 st.
(verpondingsboek II, fol.110. IV, fol.93)

- F. CORNELIS GOORTS KEMPS (overl. 05.10.1794) 1779
"huijs en hof"
grootte: 14 r. aanslag: 2 g. 2 st. 8 p.
(verpondingsboek IV,93. V, fol.96)
- O. ADRIAAN, THEDORUS, WILHELMUS, JOHANNES,
CATHARINA, GOVERDINA EN HELENA 1795
Kinderen van CORNELIS GOORTS KEMPS
omschrijving, grootte en aanslag als onder F
(verpondingsboek V, fol.96)
- H. ADRIAAN CORNELIS KEMPS bij erfdeling 12.4.1800
omschrijving, grootte en aanslag als onder F
(verpondingsboek V,96. VI, fol.97.; O.R.A.O.inv.nr.279, fol.307v)

De kadastrale leggers van de gemeente Oirschot geven de volgende eigenaren:

- I. ADRIAAN CORNELIS KEMPS 1832
AGNES DE KROON? WED. CORNELIS KEMPS
(overl. 18.03.1876) bij successie 1874
sectie F 315: tuin grootte: 8 R
sectie F 316: huis, schuur en erf grootte: 6 R, 20 E
sectie F 317: boomgaard grootte: 13 R, 20 E
sectie F 318: bouwland grootte: 1 B, 3 R, 70 E
1878 scheiding
(artikel 294, volgnrs.26,27,28,29.)
- J. CORNELIA KEMPS 1878
omschrijving en grootte als onder I
1889 herbouw
1895 vereniging van de sectie's F 315, F 316, F 317
nu in 2 sectie's F 2954 en F 2955 totaal grootte: 27 R, 40 CA
nogmaals een vereniging met:
F 318 ged. 15 R, 62 E. en uit art.172: 2 R, 88 E (St. Joris Gasthuis)
De nieuwe omschrijving is als volgt:
sectie F 3107
huis, schuur, erf, tuin en boomgaard grootte: 45 R, 90 E
(artikel 2927, volgnrs.2,3,4,5,7,8,9,12;N.A.2033,akte nr.32)

- K. THEODORUS MARTINUS KEMPS bij successie 1912
omschrijving en grootte als onder J
(artikel 2924, volgnr.42.)
- L. THEODORUS JOSEPHUS VAN OVERBEEK minderjarig 1915
HENRICA MARIA VAN OVERBEEK ^{ss}
JOHANNA CORNELIA VAN OVERBEEK ^{ss}
CORNELIA HENRICUS VAN OVERBEEK ^{ss}
HENRICUS JOHANNES VAN OVERBEEK ^{ss}
elk eigenaar voor 18/100 dl.
Kinderen van PETRUS VAN OVERBEEK en MARIA ANNA KEMPS,
elk eigenaar voor 1/20 dl.
omschrijving en grootte als onder J
1929 vernieuwing, 1938 scheiding
(artikel 4488, volgnrs.26,34.)
- M. HENRICUS JOANNES VAN OVERBEEK 1938
sectie F 3107: huis,tuin,schuur,tuin en boomgaard grootte: 45 A, 90 CA
1941 verkoop naar art.5271: 55 CA,
1953 bijbouw
De nieuwe omschrijving is als volgt:
sectie F 4064
huis,tuin,schuur,3 kippenhokken en boomgaard grootte: 45 A, 35 CA
1954 stichting bijbouw, vereniging met sectie F 3706
1957 naar art. 6936: 5 A, 57 CA 1959 naar art. 6686: 1 A, 63 CA
1966 naar art. 6659: 1 A, 11 CA
De nieuwe omschrijving is als volgt:
sectie F 4993
boerderij,bijgebouwen,weiland,tuin en boomgaard grootte: 50 A, 62 CA
(artikel 5883, volgnrs.15,39,81,82,83,84,85,90,98.)
- N. JOHANNA MARIA ARNOLDA VAN OVERBEEK 1982
GERARDUS ANTONIUS THEODORUS CHRISTIANUS
VAN OVERBEEK
sectie F 4993
boerderij,gebouwen,weiland,tuin en boomgaard grootte: 50 A, 62 CA
(artikel 10445, volgnr.1.)

VI. HET DORP TONGELRE IN DE ZOMER VAN 1702

door A.C.M. Neggers

Op 1 november 1700 overleed in Madrid koning Carlos II van Spanje. Ondanks het feit dat dit een van de belangrijkste politieke gebeurtenissen uit die tijd was, zullen weinige Brabanders van het overlijden van de Spaanse koning kennis gehad hebben. Nog minder zullen zich gerealiseerd hebben, dat de dood van Carlos een van de zwaarste perioden uit de geschiedenis van onze gewesten zou inleiden.

Carlos II was koning van een rijk dat zich uitstreckte van Amerika tot aan de Filippijnen. Hij stierf echter zonder troonsopvolger, en dat bood perspectieven voor Lodewijk XIV van Frankrijk (de Zonnekoning), die de Spaanse troon opeiste voor zijn kleinzoon Philippe d'Anjou. Dat was echter tegen het zere been van de Oostenrijkse keizer Leopold (die liever zijn eigen zoon op de Spaanse troon zag) maar ook van de andere Europese grootmachten, Engeland en de Republiek der Verenigde Nederlanden, die weinig waardering konden opbrengen voor de Franse expansiedrift. Willem III, prins van Oranje, die tevens koning was van Engeland, mobiliseerde alle Franse vijanden, die zich in 1701 in Den Haag verenigden tegen Lodewijk XIV.

Voordat de strijd, die in de geschiedenis bekend staat als de Spaanse Successieoorlog, echter ontbrandde viel Willem III op 19 maart 1702 in Hampton Court van zijn paard en overleed.

De strijd om de Spaanse troonsopvolging werd niet uitgevochten in Spanje, maar merkwaardigerwijs, in de Zuidelijke Nederlanden. De reden daarvoor was, dat een van de doelstellingen van de alliantie van Den Haag was, om de Zuidelijke Nederlanden aan de Franse invloed te onttrekken. Aan het begin van de oorlog, in 1702, verzamelden alle strijdende partijen (Fransen, Spanjaarden, Hollanders, Engelsen en Duitsers) zich dan ook onder de grote rivieren, in de Meierij van 's-Hertogenbosch. Voor de bevolking maakte het niet zoveel uit aan welke kant zij streden: door alle partijen werd er geplunderd, gemoord, vernield, gestolen, en werden er schattingen geëist uit de steeds schaarser wordende goederen.

In de zomer van 1702 verzamelden de beide partijen zich in de omgeving van Eindhoven: het Frans-Spaanse leger, en het indrukwekkende Staatse leger onder bevelheberschap van John Churchill, de hertog van Marlborough.

In het rechterlijk archief van Tongelre zijn in een aantal akten de gevolgen van de strijd voor de Tongelrese bevolking opgetekend. Van 27 tot en met 30 juli kampeerde het "Groot Legher van desen staet", in Geldrop, Lieshout, Nuenen en Gerwen. Nicolaes Lommerts, schepen van Nuenen, Gerwen en Wetten, en

Jan Arien Deelis van Son, schepen van Geldrop, verklaren op 2 augustus 1702 op verzoek van de regeerders van Tongelre, dat "naer genomen oculaire inspectie" van de Doorackers en Royakkers Thienden, en de strijk, middel en heg Thieden, gelegen onder Cleyn Tongelre "de granen niet alleen die gemaeijt waren weggenomen, maar oock geheele ackers soo ontbloot ende gedevaliseert gevonden dat het een jammer was aen te sien". In een andere akte maken Lommerts en van Son er onder meer melding van dat zij "aldaer op de Collschen molen gesien hebben dat de militie vanden Staet (...) de wanden (had) ingeslaghen inden molen, uijtgeschut het cooren onder de veere ende de veeren onder het cooren". Van de molen waren voorts" de varckens ende calvere weggenomen, de vrouw niet alleen haer geit maer oock alle haere kleeden en linnen uijtgenomen dat aen hadde weggenomen". De beiden schepenen melden nog meer gruweldaden: "De weduwe vande Sande het hujs uijt geplonderende", "Gerit Janssen twee gaten in sijn hoofd geslagen", en "een hoevenaer soo ermelijck in het uijttrecken van sijne cleere geslaghen hebben dat sigh noch reppen noch roeren can".

De schepenen van Tongelre verklaren op de zelfde datum ten behoeve van Willem van Ravesteyn, als pachter van de hooftthiende, de brockackers en de middelthiende, en van Peeter Joost Hannen als pachter van de Geesenberghs thienden, dat ook hun akker door het Staatse leger geheel zijn vernield.

Op 8 augustus verklaren Michiel Jan Schilders en Ghijsbert Anthoni Roije, "dat seecker bruijn Ruijen aftants paartje met eenige grijsse haijrtiens boven de ooghen geteekent met een starre opden bille is toecomende Willem Snoecken" dat iedereen in het dorp wel bekend was op 29 juli "door eenige van de troupe van het Groot legher is met geweld ontnomen ende hebben 't selve door de Riviere de Dommel gesleepen soo naer Mierlo gebracht".

De gevolgen van het verblijf van enkele duizenden soldaten voor het dorp Tongelre zijn nauwelijks opgetekend, als het "Legher van de Coninck van Vranckrijk" op 10 augustus zijn kamp opslaat te Riethoven, Veldhoven, Blaarthem, Gestel en Eindhoven. De schade die het Staatse leger veroorzaakt had, werd door de schepenen van Tongelre uitgebreid geïnventariseerd. Van de schade door de Fransen vertelt slechts één korte akte.

In een drie pagina's lange lijst declareren de inwoners van Tongelre gedetailleerd hoeveel schade zij ten gevolge van het verblijf van het Staatse leger hebben geleden. Een korte aantekening onder dezelfde akte vermeldt slechts "De Vranse lijst".

Hieronder volgt het transcript van de akte, waarin de lijst met declaraties van schade is opgenomen. De bedoeling van deze lijst was waarschijnlijk, om de Staten Generaal aan te tonen, dat de inwoners van Tongelre de schatting vanwege de oorlog niet konden opbrengen.

De namen van de 104 Tongelrese inwoners in de akte zijn gealfabetiseerd. Ook

de omschrijving van de schade is weergegeven. Weggelaten zijn slechts de uitgeschreven bedragen.

Blijkens de declaratie's bestaat de schade vooral uit oogst, meubelen, en heiligenbeelden. Bij sommige personen wordt ook lichamelijk letsel beschreven.

De laatste declaratie is van de regenten van Tongelre.

In het postscriptum wordt, in één bedrag, een taxatie gegeven van de totale kosten ten gevolge van het verblijf van het Franse leger (zie boven).

De totale schade voor het dorp Tongelre in de zomer van 1702 wordt geraamd op bijna 30.000 gulden.

Lijste van de schaden die het dorp van Tongelre door het Groot Legher van desen staet en voornamentlijck van de Engelsche Troupen onder het Commando van haer Excellentie Marlborough en Ashlone op den 27 28 29 tot den 30 der maant Julij jongstleden geleden heeft en awelck Leger is comen camperen tot Lieshout Gerwen Nuenen ende Geldrop sijnde maer drie quartier van een ure gaans vanden voorschr. dorpe van Tongelre noort en oostelijck geleghen **uijtwijssens Regt. met Annexe Attestatie wegens de Regent van Tongelre aen haer Ho: Mog: overgelevert welcke** voorschr. schaden door de ondergenaemde personen onder desen aen handen van den officier gepresteert en verder door ons ondergn. schepenen op den Eedt amptshalven gedaan sijn getaxeert soo als hier volgt.

Theunis ADRIAAN (verclaert) soo in meubelen cooren volgens taxatie (quijt te sijn)	236, —
Hendrick Jan AERTS verclaert in alles quijt te sijn volgens taxatie	150, —
Jenneke (doorgestreept: Jan) AERTS soo in meubelen als andersints t'samen	50,
Peter AERTS verclaert benefens Jan RUTTEN soo in hoij haver cooren meubelen ets.	97, —
Theunis AERTS verclaert alles bij een getrocken en bij schepenen getaxeert quijt te sijn	130, —
Francis VAN ALPHEN verclaert in beelten bijen meubelen hoij haver ets. quijt te sijn	225, —
Gerrit VAN ALPHEN verclaert ellendiglijck gehandelt te sijn en alle sijn goet quijt te sijn getaxeert op	160, —
Jan Gerarts VAN ALPHEN verclaert soo in meubelen hoij haver cooren ets.	125, —
Hendrick ANDRIESSEN verclaert soo in meubelen hoij cooren ets. quijt te sijn	148, —

Peter Adriaens VAN BAERSCHOT soo in hoij haver cooren boeck wijt ets.	55, -
De kinderen van Thoonis BEECKERE (zie Joost ROIJEN)	
Laurens BLOCKERS verclaert in cooren hoij haver meubelen ets. t'samen quijt te sijn	75, -
De kinderen van Mathijs VAN DEN BOOM soo in hoij haver cooren meubelen quijt te sijn	134, -
Hendrik BORGHOUTS soo in d'een als d'ander en in stucken geslaghen is ets.	80, -
Jan VAN BREUGEL (zie Mathijs DE GREEF)	
Jan DELIS verclaert in beelten meubelen ets. volgens taxatie quijt te sijn	105, -
Adriaen DIRCKX soo in meubelen hoij haver ets. t'samen	50, -
Aert DIRCKX verclaert soo in hoij haver meubelen of andersints quijt te sijn	104,
Hendrik DIRCKX verclaert in hoij haver cooren boeckweijt meubelen als andersints t'samen volgens taxatie quijt te sijn	105, -
Peter DIRCKS verclaert in alles quijt te sijn soo in meubelen cooren ets.	105,
Rogier DIRCKS verclaert in meubelen beelten hoij haver cooren ets. quijt te sijn	202, -
Thijs DIRCKX verclaert soo in meubelen hoij haver cooren ets. quijt te sijn	100, -
Frans VAN DE EIJKHOFF (zie Jan DE RONDE)	
Joost Goorts VAN GELDROOP soo in cooren beelten meubelen en 't geene in stucken geslaghen is volgens taxatie der somme van	235, -
Peter Goorts VAN GELDROOP soo in hoij strooij haver cooren meubelen als andersints volgens taxatie gedaen quijt te sijn	127, -
Gerit Jan GOORTS verclaert soo in meubelen cooren hoij haver ets. t'samen	75, -
Lucas GOORTS soo in hoij haver meubelen quijt te sijn	30, -
Peter GOORTS in alles genomen te sijn soo in d'een als d'ander beelten meubelen cooren ets.	230, -
Jan DE GREEF verclaert soo in hoij haver meubelen volgens taxatie t'samen	250, -

Mathijs DE GREEF ende Jan VAN BREUGEL verclaeren soo in cooren hoij en boeckweijt quijt te sijn	142,
Jan Peters DE GROOT verclaert soo in cooren meubelen hoij haver volgens taxatie	218, -
Jan VAN DEN GRUIJTHUIJSE verclaert soo in beelten meubelen en alles be-rooft te zijn behalvens de slaghen	300, -
Jan HENDRIK soo in meubelen hoij beesten ets.	60, -
Jan Gerarts VAN HOECK verclaert soo in meubels als andersints	50, -
Jan VAN HOOFF verclaert in meubelen hoij haver cooren quijt te sijn volgens taxatie de somme van vijff hondert achtenveertig gld. daer bij miserabelijck met een Bijl aen sijn hoofd geslaghen te sijn waer door sijn sinnen gekraeckt sijn geen werck meer doen en can dico	548, -
Antoni HOOGERS soo in gereetschap meubelen t'samen	15, -
Jacob VAN HOUTEM verclaert soo in meubelen hoij haver cooren ets. getaxeert op	254, -
Cornelis JACOBS verclaert bij schepen opgetrocken soo in een en in ander quijt te sijn	130, -
Jan JACOBS verclaert in hoij haver meubelen ets.	36, -
Theunis JACOBS verclaert in hoij haver cooren meubelen ets.	25, -
Dielis JANSSEN soo in meubelen als andersints ter somme van	20, -
Dries JANSSEN soo in meubelen cooren hoij haver ets. t'samen	100, -
Gerrit JANSSEN Borgemeester verlaert sijn paere meubelen gemeijnts gelt hoij cooren aen quijt te zijn twee hondert negenenveertig gld. daer bij noch twee ga-ten in sijn hoofd geslaghen en zijn 't geene Marlborough selfs gethoont is dico	249, -
Gijsbert JANSSEN verclaert onder eede aen handen van den gesubstitueerden van het officij dat belast is met en vijff onnosele kinderen soo bedorven te zijn dat sijn broot sal moeten gaan Bidden soo in meubelen beelten cooren hoij haver boeckweijt en volgens aanteykening bij schepenen getaxeert op	500, -
Goort JANSSEN verclaert soo in hoij haver cooren ets. quijt te sijn	30, -
Herbert JANSEN (zie Peter CORNELIS)	
Jan JANSSEN verclaert mede onder eede gepresseerd te sijn paert meubelen cooren hoij haver ets. quijt te sijn volgens taxatie	322, -
Corstiaen JANSEN verclaert in meubelen beelten hoij haver cooren en alles bij- een greeckent ende getaxeert op	550, -

Peter JANSSEN (zie Jan CORSTIAENS)

Jen JASPERS, de wed. Freijs CORSTIAENS ende Jan LUCAS verclaeren soo in meubelen cooren hoij ets. volgens taxatie quijt te sijn 78, -

Willem JEUWENS verclaert in hoij haver cooren boeckweijt meubelen t'samen 83, -

Dirck JONCKERS, molenaer heeft met afgetaafden lede verclaert soo in cooren geit beelten meubelen gelijk sulx bij schepenen beleidde ende getaxeert is op 655, -

Aert JOOSTEN verclaert in alles quijt te sijn de somme van 96,

De wed. Sijmon JOSEPHS en Josep SIJMONS verclaeren in meubelen hoij cooren ets. volgens taxatie gedaen quijt te sijn 63, -

Willem Aerde CALIS soo in hoij cooren meubelen boeckwijjt volgens taxatie 50,

Peter CORNELIS & Herbert JANSEN verclaeren soo in hoij haver cooren meubelen alsoo alles quijt te sijn ende niet behouden volgens taxatie t'samen 160,

Jan CORSTIAENS verclaert met Peter JANSSEN soo in cooren hoij haver meubelen quijt te sijn volgens taxatie 148, -

De wed. Freijs CORSTIAENS (zie Jen JASPERS)

Dirck CUIJTEN soo in hoij haver meubelen als andersints 103,

Peter Joost LAMERS borgermeester verclaert soo in hoij cooren meubelen als andersints volgens taxatie quijt te sijn 179,10

Hendrik LEIJTEN soo in meubelen hoij haver ets. 56, -

Hendrik Jansen VAN LIEROP in meubelen cooren ets. 40,

Marten Henr. VAN LIEROP verclaert in alles quijt te sijn soo in meubelen hoij haver cooren ets. alsoo een groot Teulingh getaxeert op 548, -

Jan Thijssen LODEWIJCKS verclaert soo in meubelen hoij haver cooren ets. bij schepenen getaxeert quijt te sijn 600, -

Jan Hendrik LOIJE verclaert soo in beelten meubelen hoij haver ets. quijt te sijn volgens taxatie 300,

Jan LUCAS (zie Jen Jaspers)

Hendrik VAN MACHEREN verclaert in alles quijt te sijn de somme van 200, -

Dirck MATTHIJSSSEN soo in meubelen haver hoij in stucken 111, -

Frans MEELEN verclaert in hoij cooren haver meubelen volgens taxatie quijt te sijn 95, -

Adriaan Peter MICKERS soo in meubelen hoij haver cooren ets. volgens taxatie 350, -

Anthoni VAN MOORSEL alwaer thien engelsen geswart quamen verclaert soo in meubelen linnen wollen volgens taxatie quijt te sijn 110, -

Jacob MOORSSSEN soo in meubelen haver cooren boeckwijjt t'samen 250, -

De heer Dominicus VAN NUNEN verclaert in meubelen als andersints quijt te sijn 150, -

Dirck PETERS soo in beelten meubelen als andersints t'samen 60, -

Sijmen PETERS insgelijcx als boven (zie Aert DE WIT) dico 50, -

Andriesken weduwe Jan REIJNDERS verclaert soo in meubelen beelten hoij haver cooren quijt te sijn 315, -

Jenneke ROIJE verclaert soo in cooren meubelen als andersints getaxeert op 60,

Joost ROIJEN ende de kinderen van Thoonis BEECKERE verclaeren in meubelen hoij haver cooren volgens taxatie t'samen 178, -

Maijken ROIJE (zie Michiel SCHILDERS)

Thomas ROIJE soo in meubelen hoij haver cooren ets. 75, -

Willem ROIJE verclaert soo in hoij haver cooren meubelen ets. t'samen 50, -

Jan DE RONDE ende Frans VAN DE EIJCKHOFF verclaeren soo in hoij haver cooren meubelen ets. volgens het getaxeerde quijt te sijn t'samen 64, -

Nicolaes Jansse ROOVERS verclaert op sijn hoeve in alles bijeen gereekent ende bij schepenen getaxeert quijt te sijn 536, -

Gerrit RUTTEN soo in cooren haver boeckwijjt meubelen t'samen 25, -

Jan RUTTEN (zie Peter AERTS)

Cornelis VAN DE SANDE verclaert ten bijwesen van sijn moeder met afgetaafde lede vijf f melck koeijen varcken meubelen cooren ets. bijeen getrocken en getaxeert op 283, -

Francis ZARIS verclaert soo in cooren hoij meubelen als andersints volgens taxatie op 80, -

Michiel SCHILDERS en Maijken ROIJE verclaeren soo in hoij cooren meubelen ets. quijt te sijn volgens taxatie 82, -

Wouter Jan SCHILDERS verclaert soo in meubelen hoij haver ets. t'samen 104, -

Huijbert SIJMONS verclaert soo in d'een als d'ander bij scheepenen getaxeert quijt te sijn	325, —
Joseph SIJMONS (zie de wed. Sijmon JOSEPHS)	
Willem SNOECKEN verclaert in beelten die in sijn presentie den half hebben afgetreden en gevierendeelt paere meubelen hoij haver en cooren ets. 300, —	
Marten VAN DER SPEECKEN soo in hoij haver cooren meubelen t'samen	80, —
Jacobus VAN STIPHOUT soo in meubelen winkelwaeren ets. t'samen	24, —
Dirck Jan STROIJERS verclaert soo in meubelen hoij haver cooren ets.	45,50
Jan THEEUWENS verclaert alles bij den andere van meubelen hoij cooren ha- ver ets. bijeen getrocken en getaxeert op	400, —
Maria weduwe Bartel THEUNIS verclaert soo in meubelen beelten hoij haver cooren ets. quijt te sijn volgens taxatie	150, —
Willem Aert THOONEN verclaert in alles bij een getrocken ontnomen te sijn	157, —
Jan VERCUIJLEN verclaert soo in meubelen als andersints t'samen	25, —
Jan VOGELS soo in meubelen bijen ets. t'samen	35, —
De weduwe van Joris VOGELS verclaert soo in meubelen hoij haver cooren ets. quijt te sijn	250, —
Willem VOGELS verclaert soo in hoij meubelen quijt te sijn	29, —
Joost VOS verclaert soo linnen als wollen t'samen quijt te sijn	25, —
Aert DE WIT verclaert soo in meubelen als andersints t'samen	50, —
Noch hebben de regenten aende Engelse sauvegarde sijnde veertien in getal ge- weest ijder daegs gegeven vier gulden acht st. in verdienst en cost geit bedraegt t'samen	185, —
Totaal	15324,15
De Vranse lijst	13594,15

Dese bovenstaande lijst geformeert ende naer verclaeringe van de vooschr. per-
sonen volgens haren eedt en bij ons ondergeschreven schepenen in oprechtheit
op de eedt amptshalven gedaan getaxeerd ende buijten de schade van ons Leger
is den 10 augusti jongstleden het Frans Leger tot Eijndhoven suijd maer een half
ure van ons dorp comen camperen ende 't selve den 15 dito met 6 a 7 duijsent

man hier door op ons convoij leggende tot helmont en mierlo aencomende heb-
bende ackers onder de voet gered en van dagh in dagh als hebben 12 daijken
daer gelegen door het wegnemen van paerde coeijen varcken schapen en uijt-
plunderen van de huijse en ravage den selve geen minder schade als de boven
gespecifeerden lijste monteert hebbende aldus gedaen ende nauwkeurig opge-
teekend op den 28 september 1702.

(was getekend)	Hend. Borghouts
	W. H. Vogels
	Hendrick de Ronde
	Dirck Mathijsse
	Claes Jansse Rovers

De declaratie's van de inwoners van Tongelre zijn de voorbode van veel ellende,
dat de generaliteitslanden tijdens de Spaanse successieoorlog zouden lijden. Voor-
al de schattingen, die de Republiek en de Fransen beurtelings eisen als bijdrage
in de oorlogskosten, brengen de Brabanders op de rand van de afgrond. Klaag-
lijsten als de bovenstaande leveren over het algemeen slechts uitstel van betaling
op. Zelfs de misoogst na de zeer strenge winter van 1709 mag de machthebbers
niet vermurwen. Tegen die tijd heeft het slagveld zich verplaatst naar het gebied
van het huidige België. Daar vinden dan ook de belangrijkste veldslagen plaats,
zoals bij Oudenaarde in 1708.

Pas bij de vrede van Utrecht (11 april 1713) wordt de wapenstilstand getekend.
De kleinzoon van Lodewijk XIV blijft koning van Spanje, maar de Zuidelijke
Nederlanden werden geheel Oostenrijks.

Ofschoon de schattingen ophouden, zijn de meeste dorpen in Brabant dan echer
ter vervallen tot grote armoede, en het zal jaren duren, voordat de bevolking
zich kan herstellen.

R.A. Tongelre 78, f. 59v/63.